

Amiről a nemzeti és állami szimbólumok mesélnek

A nemzeti és állami szimbólumok változásai Magyarországon

2014.

Sacra Corona Regni Hungariae

Tartalomjegyzék

Előszó	3
I. A nemzeti jelképek helye a magyar alkotmányos rendszerben – kelet-közép-európai kitekintéssel.....	4
II. A magyar nemzeti és állami szimbólumok kialakulása és története 1989-90-ig	8
1. Az államcím	8
2. Az állami zászló	10
III. Rendszer- és jelképváltás	12
1. 1989. évi XXXI. törvény hatása.....	12
2. 1990. évi XL. törvény hatása	16
3. 1990. évi XLIV. törvény hatása	21
IV. A Szent Koronával kapcsolatos dilemmák	24
1. Bevezető gondolatok.....	24
2. A „koronatörvény” vitája	26
V. A magyar nemzeti és állami jelképek jogi védelme.....	34
Zárszó, összegzés.....	35
Irodalomjegyzék	38
Felhasznált jogszabályok.....	41
Parlamenti dokumentumok.....	42
Képmelléklet.....	43

Mottó: „A nemzedék, amelynek megadatott, hogy a történelmet tagoló évezredek egyikéből átléphessen a másikba, egyaránt pillant a múltba, hogy számvetést készítsen a nemzet elmúlt ezer esztendejéről, s a jövőbe, hogy felkészüljön a következő évezredre.”¹

Előszó

Az írott alkotmányok rendszerint rögzítik a nemzeti szimbólumokat, jelvényeket és az azok használatáról szóló törvény meghozásának módját is. Ezek a jelvények azonban a politikai rendszerekkel együtt változnak. Más-más politikai rendszer más-más legitimitási alapokkal rendelkezik, így a szimbólumok terén is új elemeket vesz igénybe. Kutatásomban hazánk nemzeti szimbólumrendszere két elemének, a címer és a zászló (a himnusz említés szintjén) bemutatására törekszem, kelet-közép-európai kitekintéssel. A vizsgálatom az 1989-90-es évekre koncentrálódik, s a rendszerváltás utáni 20 év közjogi szimbolikáját tekintem át. Az Alaptörvény utáni időszak nem tárgya dolgozatomnak, csupán a jelképek leírását és elhelyezését vizsgálom, összehasonlítva a korábbi Alkotmányunkkal. A dolgozat fő része Magyarország jelképeiről szól, kitérve egyes kelet-közép-európai országokra, nevezetesen Csehországra, Lengyelországra és Szlovákiára. Választásom azért esett a visegrádi országokra, mivel többé-kevésbé hasonló történelmet tudhatnak maguk mögött. Elmondhatjuk, hogy sajátos történelmi pályát jártak végig 1988-1989-ig, a rendszerváltás megindulásáig. A korábban eltérő történelmi, gazdasági, kulturális fejlődésű országok a szovjet tömbbe kerülésükkel csaknem homogenizálódtak.

A rendszertani elhelyezés vizsgálata és a nemzetközi kitekintés után, a magyar államcímer és a zászló kialakulásával és történetével foglalkozik a dolgozat az 1989-90-es évekig bezárólag. Az ezt követő részekben az 1989-90-ben lezajlott címer-vitát és a 10 évvel későbbi Szent Korona körüli problémákat elemzem, majd röviden - a szimbólumok fontossága miatt -, jogi védelmükkel foglalkozom.

A dolgozat lényegében sorra veszi azokat a vitás elemeket, amelyek a rendszerváltáskor hazánk új, kialakítandó szimbólumrendszeréhez köthetők, illetve, amelyek körül a rendszerváltás időszakában és az azutáni 20 évben szakirodalmi és politikai viták alakultak ki.

¹ Szent István államalapításának emlékéről és a Szent Koronáról szóló 2000. évi I. törvény preambuluma.

I. A nemzeti jelképek helye a magyar alkotmányos rendszerben – kelet-közép-európai kitekintéssel

Nemcsak az emberek rendelkeznek identitással, hanem maguk az államok is. Az államok ilyen típusú identitását leginkább az állami és nemzeti szimbólumaik juttathatják kifejezésre. Ezek egyik részét az állam normatív módon nem szabályozza, inkább az ország történelméhez és a nemzeti öntudathoz kötődik szorosan. Másik részüket azonban igen, melyekre általában az egyes alkotmányok preambulumban és a bevezető rendelkezéseiben találhatunk utalást.² Fontos megjegyezni, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmánya (az 1949. évi XX. törvény) a záró rendelkezéseket megelőzően rögzítette az ország szimbólumait a XIV. fejezetben. Sokkal jobb megoldás lett volna az, hogyha a jelképekről az általános, bevezető rendelkezések között esett volna szó, hiszen itt történik utalás a magyar államiságra, szuverenitásra.³ Ha ebben a tekintetben összehasonlítjuk a kelet-közép-európai alkotmányokkal, láthatjuk, hogy nemigen találunk olyan országot, amely ezt a módszert alkalmazná. Ugyanakkor a visegrádi országok alkotmányai, azaz a cseh, lengyel és szlovák alkotmány is egységes megoldást használ: a preambulumot követő alapvető rendelkezések között helyezi el a szimbólumokat.⁴ Ez a szerkesztési elv tükrözi a legjobban, hogy a nemzeti és állami szimbólumok a szuverenitással állnak összefüggésben.⁵ Szerkesztési szempontból a szlovák alkotmány továbbviszi a szimbólumok kiemelt jelentőségét, azzal, hogy külön alfejezetet biztosított a felségjelvényeknek.⁶

Alaptörvényünk hatályba lépésével csatlakoztunk a cseh, lengyel és szlovák alkotmány felfogásához. Magyarország Alaptörvénye a Nemzeti Hitvallással kezdődik, amely rögzíti Magyarország helyét a keresztény Európában, és felidézi azokat a szellemi értékeket és eseményeket, amelyek hazánk történelmében meghatározóak. Az Alapvetés I. cikkében került deklarálásra Magyarország címere, zászlaja és himnusza. A szövegezés többnyire nem változott a korábbi Alkotmányunkhoz⁷ képest, szembetűnik azonban a rendelkezések

² Kukorelli István: Nemzeti jelképek, állami felségjelvények. In: Tradíció és modernizáció a magyar alkotmányjogban. Bp.: Századvég. 2006. 23. p

³ Halász Iván – Schweitzer Gábor: Szimbolika és közjog. Az állami és nemzeti jelképek helye a magyar alkotmányos rendszerben. Pozsony: Kalligram, 2010. [a továbbiakban Halász – Schweitzer, 2010/1.] 31. p

⁴ Cseh Köztársaság alkotmányában: Alapvető rendelkezések 14. cikk, a Lengyel Köztársaság alkotmányában: A Köztársaság, 28. cikk, a Szlovák Köztársaság alkotmányában: külön alfejezetben 8-9. cikk.

⁵ Halász – Schweitzer, 2010/1. 32. p

⁶ Halász Iván – Schweitzer Gábor: Szimbólumok és szimbolikus elemek a visegrádi országok alkotmányaiban. In: Prudentia Iuris Gentium Potestate: Ünnepi tanulmányok Lamm Vanda tiszteletére. Bp.: MTA Jogtudományi Intézet, 2010. [a továbbiakban Halász – Schweitzer, 2010/2.] 220. p

⁷ Meg kell említeni viszont, hogy a I). cikk (2) bekezdése - amely Magyarország zászlajáról szól - kiegészült az „amelyben a piros szín az erő, a fehér szín a hűség, a zöld szín a remény jelképe” résszel, amely egyfajta

sorrendjének megváltozása. Valószínűsíthető, hogy ennek az oka az értékek hierarchiájának megváltozása. Míg korábbi Alkotmányunk a főváros, himnusz, zászló, címer sorrendet alkalmazta, addig Alaptörvényünk a címer, zászló, himnusz sorrendet, a főváros pedig egy külön cikkben kapott helyet. A cseh, a lengyel és a szlovák alkotmány más értékhierarchiáról tanúskodik: a címer - színek/zászló – himnusz - főváros sorrendet alkalmazza.⁸ A leírással kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy heraldikai (címertan) és vexillológiai (zászlótan) szempontból a szöveg igényes, azonban jogi szempontból elvárhatjuk, hogy a szöveg alapján a jelkép könnyen megjeleníthető legyen, ezért korábbi Alkotmányunk és az Alaptörvény képileg is megjeleníti a címert és a zászlót.⁹ Az Alapvetés I) cikk 4. bekezdése utal még arra, hogy a címer és a zászló más formában is használható, illetve az Alkotmány 76. §-a kiegészült az állami kitüntetésekkel, valamint a kétharmados kategóriát a sarkalatos törvény váltotta fel.¹⁰ Fontos megjegyezni, hogy az Alaptörvényben már a Nemzeti Hitvallás után a bevezető általános rendelkezések között találhatóak a jelképek, amely rész a legszorosabban kapcsolódik az államisághoz és a szuverenitáshoz.

Hazánk Alaptörvénye - ugyanakkor korábbi Alkotmányunk is - nemcsak felsorolja szimbólumainkat, hanem pontosan körül is írja azokat. Ez gyakori a visegrádi országok körében, egy kivétellel. A visegrádi országok közül, a lengyel, magyar, illetve szlovák alkotmány a címer, a zászló, a himnusz leírását is tartalmazza, viszont a cseh alkotmány a szimbólumok megnevezésén kívül csak a jelképek és használatuk törvényi szintű szabályozását emeli ki. Azaz a cseh alkotmány – a visegrádi térségben egyedülálló módon – nem emelte alkotmányos szintre az állam jelképeit.¹¹ A Cseh Köztársaság állami szimbolikáját az 1993. évi 3. számú törvény szabályozza.¹² Hazánk esetében is fennállt ez a helyzet, hiszen a korábbi Alkotmányunk módosításáról elfogadott 1989. évi XXXI. törvény 36. §-a rendelte el, hogy a címerről és a zászlóról, valamint azok használatáról alkotmányerejű törvény¹³ rendelkezzen. *„Az Alkotmányban szabályozott felségjelvények*

misztikus magyarázatként fogható fel. Lásd: Balogh Zsolt - Holló András – Kukorelli István – Sári János: Az alkotmány magyarázata. Bp.: KJK - KERSZÖV. 2003. 719. p

⁸ Halász – Schweitzer 2010/2. 221. p

⁹ Smuk Péter: A szuverenitás jelképei és alkotmányos védelmük.

http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_37_Smuk.pdf (2014. augusztus 25.)

¹⁰ Az Alaptörvény T) cikkének (4) bekezdése szerint a sarkalatos törvény olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

¹¹ Halász – Schweitzer 2010/1. 32. p

¹² Halász Iván: A Cseh Köztársaság állami és nemzeti szimbólumai. In: Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban (szerk.: Glatz F.). Bp.: Europa Institut Budapest – MTA Történettudományi Intézet, 2005. 50. p

¹³ Fontos megjegyezni, hogy az „alkotmányerejű törvény” kategória az 1990. évi XL. törvénnyel, az MDF-SZDSZ paktummal kikerült az Alkotmányból.

szorosan kapcsolódnak az 1989-1990-es alkotmányos rendszerváltozáshoz, az alkotmányos demokrácia megteremtéséhez. A Himnuszt az 1989. évi XXXI. törvény, a zászlót az 1990. évi XL. törvény, a címert az 1990. évi XLIV. törvény iktatta az Alkotmány szövegébe”.¹⁴ Ez utóbbi törvény „az állami szimbólumok nagy jelentőségére és érzelmi színezetére” hivatkozással indokolta, miért szükséges alkotmányi szintű rendelkezés erről a szimbólumról. Az 1989-et követő hazai alkotmányfejlődés tehát abba az irányba mozdult el, hogy amíg magukat a nemzeti jelképeket az Alkotmány szabályozási tárgyakká tette, addig használatukról már külön törvény rendelkezett.¹⁵

Az állami szimbólumok tekintetében a lengyel és a magyar alkotmányozó hatalom lényegében szabadon dönthette el, hogy milyen jelképeket emel alkotmányos szintre. Szemben az addig föderatív államalakulat, Csehszlovákia utódállamaival, a Cseh és Szlovák Köztársasággal, ugyanis az 1992. évi 542. sz. alkotmányerejű törvény kimondta, hogy a megszűnő Csehszlovákia szimbólumait nem használhatják az utódállamok.¹⁶

Az állami színek, illetve az állami zászló tekintetében a visegrádi országok eltérő megoldásokat alkalmaztak. A lengyel alkotmány az állami színek (vörös és fehér) megnevezését tartalmazta, illetve utalást arra, hogy a részletszabályokat külön törvény deklarálja. Ily módon a lengyel alkotmány a zászlót nem is emelte alkotmányos szintre. A szlovák alkotmány ugyanakkor az állami zászló leírása kapcsán rögzítette az állami színeket (három hosszanti fehér, kék, piros sáv). Fontos rendelkezése a szlovák alkotmánynak az állami címer megjelenítése a zászlón, hiszen több szláv állam zászlaján megtalálhatóak ezek a színek. Így megkülönböztető szerepe van a zászlón elhelyezett címernek. Mint említettem – az állami zászlóról és színekről Csehország esetében külön törvény rendelkezik (a zászló háromszínű: a felső fehér sáv és az azzal azonos méretű vörös sáv közt kékszerű háromszögű beékelés helyezkedik el, amely a zászló mezejének közepéig ér el).¹⁷

Ha megvizsgáljuk a visegrádi államok címereit, megállapíthatjuk, hogy itt sem beszélhetünk egyöntetűségről. A cseh alkotmány a címer esetében csupán a nagy és kis állami címert különbözteti meg, a részletes szabályokat továbbra is külön törvény adja. Az 1993. évi 3. törvény szerint az állam nagy címere a történeti hagyományokon nyugvó állam-tartományi

¹⁴ 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 71.

¹⁵ Halász – Schweitzer 2010/2. 220. p

¹⁶ Halász Iván: i.m. 53. p

¹⁷ Halász – Schweitzer: 2010/2. 222. p

címereket tükrözi. Ennek értelmében: a negyedelt pajzs alakú nagy címer első és negyedik mezejében a Cseh Királyság címere helyezkedik el. A második mezőben kék alapon felröppenő, ezüsttel és vörössel sakkozott, aranykoronás és arannyal fegyverzett sas helyezkedik el, míg a harmadik, aranszínű mezőben fekete sas található, aranykoronával, vörös fegyverzettel és ezüst félholddal a közepén. A sasok Morvaországot és Sziléziát jelképezik. A Lengyel Köztársaság címerét tömören fogalmazták meg: egy koronás ezüst sas, vörös pajzson.¹⁸ A címerállat lényegében a 13. század óta megszakítás nélkül szerepelt az ország jelképrendszerében. A Szlovák Köztársaság címere a pajzs vörös mezejében kék hármass hegy, a középső halomba tűzött ezüstsínű kettős kereszt. A címerben szereplő hármass halom és a kettős kereszt a bizánci hatáson kívül, a történelmi Magyarország egyik címerrészletével mutat hasonlóságot. Ez a hasonlóság sokkal inkább a két nemzet közös történelmének, semmint az egymással szembeni sérelmeinek lehetne a bizonyítéka.¹⁹

A címeren, zászlón és a himnuszon kívül más jelképek is léteznek, amelyeket rögzítenek az alkotmányok. Ilyen a jelmondat és a pecsét, a nemzeti színek és az eskü is. A Cseh Köztársaságban például a köztársasági elnöki lobogón „Az igazság győz” felirat olvasható, ami ugyan nem tekinthető végső soron állami jelmondatnak, de az ottani közjog annak tartja. Maga a lobogó hivatalos állami jelképnek számít. A cseh és a szlovák alkotmány pedig az állami pecsétről is rendelkezik.²⁰

¹⁸ Halász – Schweitzer: 2010/2. 222. p

¹⁹ Szarka László: A Szlovák Köztársaság állami és nemzeti szimbólumai. In: Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban. Europa Institut Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2005. 317. p.

²⁰ Halász Iván – Schweitzer Gábor: A nemzeti és állami szimbólumok helye a magyar alkotmányos rendszerben. In: Állam - és Jogtudomány, 2008/1. [a továbbiakban Halász – Schweitzer 2008.] 35. p

II. A magyar nemzeti és állami szimbólumok kialakulása és története 1989-90-ig

1. Az államcímér

A címér fogalma Bertényi Iván szerint: „*A címér a középkori fegyverhasználaton alapuló, olyan, legtöbbször pajzs alakú jelvény (szimbólum), amelyet magánszemélyek vagy testületek megkülönböztető jelként használnak*”²¹. A „nemzet névjegyének”²² is tekinthető címér kialakulásának alapvetően középkori gyökerei vannak. A magyar címér legkorábbi alkotórésze a Bizáncból származó kettős kereszt, amely a 12. századtól szerepelt a királyi címerekben. III. Béla uralkodása idején már nem az egyházat szimbolizálta, hanem a birodalom jelképe volt. Ezzel a kereszttel a magyar király a függetlenségét szerette volna hangsúlyozni, vagyis azt, hogy nem alárendeltje Bizáncnak, hanem Bizánccal egyenjogú hatalom.²³ A címér másik alkotója a vörössel és ezüsttel többször vágott pajzsmező, amely először Imre király 1204-ben kibocsátott oklevelének függőpecsétjén fordult elő.²⁴ A hármashalom az Anjouk idején jelent meg a címérben, eredetileg a kettős keresztnek nem volt „talpazata”, ezért alakították ki először a dombokat, majd az a 13-14. századra alakult át hármashalom.²⁵ Később elterjedté vált a hármashalomnak a szimbolikus jelentéstartalma, mégpedig az, hogy a három halom a történelmi Magyarország három nagy hegységét – a Tátrát, a Mátrát és a Fátrát – szimbolizálja.²⁶ A címérben feltűnő hétszer vágott mező a 13. század elején jelent meg az uralkodói pecséteken. A 14. századra Európa-szerte az uralkodó családok címereit az ország címereinek kezdték tekinteni. Akkoriban került az Árpád-ház pajzsmezője mellé a királyi hatalom kettős keresztje.²⁷ A szimbolikus jelentéstartalom itt is megjelenik, miszerint a hétszer vágott mező ezüstsávjai az ország négy folyóját – a Dunát, a Tiszát, a Drávát és a Szávát – jelképezték.²⁸ Ebből a címérből alakult ki az ún. kiscímér, a ma is használatos címérünk. 1945-ig az ún. kiscímert használták, addig változatlan formában, két rövid időszakot kivéve. Az egyik időszak az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc volt, amikor a Függetlenségi Nyilatkozat elfogadása után vált hivatalossá a kiscímér korona nélküli

²¹ Bertényi Iván: Magyar címertan. Bp.: Osiris Kiadó, 2003. 62-81. p

²² Bertényi Iván: Magyarország címere. In: Magyar Szent Korona. Magyarország címere és zászlaja (szerk.: Bertényi Iván). Bp.: Kossuth Kiadó, 1996. 183. p

²³ Kállay István: Nemzeti jelképeink. In: Magyar Tudomány, 1989/7-8. 593. p

²⁴ Bertényi Iván: Címertan. In: A történelem segédtudományai (szerk.: Bertényi). Bp.: Osiris, 2003. 218.p

²⁵ Horváth Zolt: Magyarország állami és nemzeti szimbólumai. In: Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban (szerk.: Glatz F.). Bp.: Europe Institut Budapest, 2005. [a továbbiakban Horváth 2005.] 200. p

²⁶ Uo.

²⁷ Halász – Schweitzer 2010/1. 39. p. A történetéről lásd: Székely György: A kettős kereszt útja Bizáncból a latin Európába. In: Ivánfy (Jancsik) Ede: A Magyar Birodalom vagy Magyarország s részeinek címerei. Pest 1896. reprint kiadása, Bp.: Maecenas Könyvkiadó, 1989. 107-128. p

²⁸ Horváth 2005. 200. p

változata (ez az ún. Kossuth-címer²⁹), amellyel azt kívánták hangsúlyozni, hogy Ferenc Józsefet nem ismerik el magyar uralkodóként. A másik pedig az 1918-as őszi forradalom, amikor miniszterelnöki rendeletben írták elő a korona nélküli kiscímet. Meg kell még jegyezni, hogy az 1919-es Tanácsköztársaság idején, amikor hivatalosan nem foglalkoztak a címerkérdéssel, saját ideológiájának megfelelően az egyetemes internacionalista szimbolikát használták: az ötágú vörös csillagot. A második világháború végén a német segítséggel hatalomra került Szálasi Ferenc és hungarista mozgalma a koronás kiscímer alá H betűt és nyilaskeresztet tett. A második köztársaság (1946. február 1-én kiáltották ki) idején visszatértek a kiscímer korona nélküli változatához.

Az 1949. évi XX. törvény nagy változásokat hozott a magyar jogrendszerben, amelyek a nemzeti és állami jelképek tekintetében is megjelentek. Az 1936-os szovjet alkotmány mintájára készült Alkotmány a legkevésbé nemzeti jellegű, antiheraldikus címet hívott életre. A Magyar Népköztársaság címere 1956-ig a következőkből állt: kétoldalt búzacoszorúval egybefogott, kerek világoskék mezőben kalapács és búzakarász; a mező felső részén a mezőre sugarakat bocsátó ötágú vörös csillag, alján redőzött piros-fehér-zöld szalag.³⁰ Merőben új, a kommunista ideológiát tükröző államcímer jött létre, amely a heraldika szabályainak sem felelt meg: nem alkalmazott címerpajzsot, így csak funkciója révén volt címernek mondható. A címer a zászlóra is felkerült, azonban 1956-os eseményekkor kivágták azt. Ezután vált az 1956-os forradalom szimbólumává a lyukas zászló. A november 4-i szovjet fegyveres beavatkozással hatalomra jutott Kádár János 1957-ig a Kossuth-címet tartotta meg, azután egy új államcímet terveztetett, amely a rendszerváltásig szimbolizálta hazánkat. Ez a címer már erőteljesebben hangsúlyozta a magyar nemzeti jelleget: pajzsa kizárólag a három nemzeti színt tüntette fel. Azonban egy laikus - a heraldika tudományát nem ismerő - személy joggal gondolhatta, hogy az 1957-es címer a pajzs formáján kívül semmit nem vett át történelmi címerünkől, így nem is érezhette magáénak e címet. A Kádár-féle címer 1989-ig volt hazánk hivatalos jelképe.

1988 júniusában beadvánnyal fordult Kállay István és Bertényi Iván (a történelem segédtudományai és a heraldika művelői) a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsához, amelyben szakmai érveket felsorakoztatva javaslatot tettek, mondván: ideje lenne a címerváltásnak. A beadvány az akkortájt inkább elfogadhatónak látszó Kossuth-címer mellett

²⁹ A Kossuth-címerről lásd: Bertényi Iván: Az ún. Kossuth-címer 1848/49-ben. In: Bertényi: A címertan reneszánsza. Bp.: Argumentum, 2010. 291-298. p

³⁰ Szinte valamennyi népi demokratikus ország (pl.: Bulgária, Románia, Jugoszlávia) címerei is ugyanígy néztek ki ebben az időben.

érvelt, ám már hangsúllyal szolt a történelmi múltú koronás címer jelentőségéről is.³¹ A Bertényitől származó idézet jól mutatja a rendszerváltás időszakában kialakítandó új címer megalkotásának sürgető voltát és fontosságát: „*Itt az ideje, hogy az új alkotmány kidolgozása során államcímertünket ismét méltóvá tegyünk hét évszázadot meghaladó történelmi hagyományaihoz.*”³² Kállay István is hasonló véleményen volt, amikor elmondta: „*Úgy gondolom: negyvenévi tévelygéssel megszenvedte már e nép, hogy visszakapja nemzeti jelvényeit.*”³³ Kifejtette, hogy milyen a jó címer: „*Elsősorban: ha régi, ha történetileg alakult ki (és nem utólag tervezik). A nép magáénak érzi és vallja, nem tartalmaz idegen szimbólumokat, megfelel a címertan szabályainak (pl. a mező ne legyen kék), heraldikai tartalma van (ne csupán a nemzeti színeket ismétlje meg), és főleg állandó legyen, a folytonosságot jelképezze. (...) Olyan címert szeretnék, amely megfelel nemzeti hagyományainknak, és az egész nemzet elfogadja.*”³⁴

2. Az állami zászló

Az állami lobogó az állam azon felségjelvénye, amelyet jellemzően az állami szervek használnak. Nemzeti lobogó pedig az állam által használt lobogó, amelyet a nemzeti színekkel láttak el. A zászló ugyanakkor rúdon elhelyezett, vagy ahhoz hozzáerősített egy-, esetleg többszínű anyag, amelyen gyakran jelenítik meg a címert vagy más jelképeket.³⁵

A magyar zászló kialakulásának története³⁶ szorosan kötődik a címer fejlődéséhez. A trikolor, a háromszínű zászló ugyanakkor a francia forradalom nyomán vált általánossá, döntően tehát a 19. századi polgári átalakulás terméke. Azonban a nemzeti színek kialakulása jóval régebben megtörtént. A háromszínű magyar zászló színeit a címerből nyerte el. Az Árpád-ház heraldikailag vörös és ezüst sávjai a zászlókon piros és fehér színként jelentek meg, és ehhez a két színhez a 16. századtól egyre gyakrabban társult a hármaskör zöldje. A nemzeti színek törvénybe iktatására 1848-ban került sor. A polgári átalakulást szentesítő törvények

³¹ Lásd: Tóth Zoltán József: Szemelvények a Szent Korona-tan 20. századi történetéből. Az Eckhart-viták története. PhD értekezés, Miskolc, 2005. 161. p

³² Elhangzott az 1989. január 23-án megrendezett, államcímertünk múltjával foglalkozó, tudományos konferencián. Bertényi Iván: A magyar államcímert fogalmának kialakulása. In: Ivánfi: i.m. 133. p. A konferencia egész anyaga itt olvasható (106-159. p).

³³ Kállay István: Nemzeti jelvényeink időszerűsége. In: Ivánfi: i.m. 154. p

³⁴ Uo.

³⁵ Pandula Attila: Vexillológia. In: A történelem segédtudományai (szerk.: Kállay István). ELTE-BTK, Bp. 1986. 230-234. p

³⁶ Pandula Attila: A magyar nemzeti zászló múltjáról. In: Ivánfi: i.m. 147-151. p. Pandula Attila utalt arra, hogy a rendszerváltáskor kialakítandó nemzeti zászlón szükséges az államcímert – tekintettel a történelmi hagyományokra – elhelyezése.

sorában az 1848. évi XXI. tc.³⁷ rendelkezett arról, hogy a Habsburg-színeket és –címet a nemzeti színek és a történelmi címer váltja fel.³⁸ A Horthy-érában a hivatalos zászló a koronás kiscímet tartalmazta. 1945 után az ún. Kossuth-címer, a korona nélküli kiscímer került a zászlókra, amelyet 1949-től a Rákosi-féle kommunista címer váltott fel. Ezt a gyűlölt és idegennek érzett szimbólumot 1956-ban kivágták a zászlóból, így ezek a lyukas zászlók az 1956-os forradalom jelképévé váltak. Bizonyára ennek tudható be, hogy a Kádár-féle címet már nem merték a zászlóra helyezni. Az 1957. évi II. törvény indokolása szerint nem szükséges, hogy a zászlón, amely önmagában is hivatalos jelvénye az államnak, megismétljék a másik hivatalos jelvényt, a címet. A rendszerváltás során ugyanezt a zászlót erősítették meg hivatalos állami jelképpé, az 1990. évi XL törvénnyel.³⁹

³⁷ 1848. évi XXI. törvénycikk - a nemzeti színről és ország czimeréről. Ezer év törvényei: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5289> (2014. szeptember 16.)

³⁸ Horváth 2005. 202. p

³⁹ Horváth 2005. 203. p

III. Rendszer- és jelképváltás

1. 1989. évi XXXI. törvény hatása

A rendszerváltás idején a politikai rendszer megváltozásával a nemzeti és állami szimbólumok is új szabályozást kaptak az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvénnyel.⁴⁰ Az alkotmányrevízió alapvetően a Magyar Népköztársaság utolsó kormánya, azaz a Németh-kormány idején bontakozott ki. Az alkotmányozási folyamatokra, így a szimbólumrendszert érintő javaslatokra természetesen már hatást gyakorolt a parlamenten kívül megjelenő, illetve átalakuló politikai és társadalmi erőter is.⁴¹ A Nemzeti Kerekasztaltárgyalások alkalmával felmerült javaslatok, megállapodások, vélemények is fontosaknak számítottak a jelképekre vonatkozó alkotmányozási folyamatban is.⁴² A kerekasztaltárgyalások eredményeként új, demokratikus, alkotmányos rendszer jött létre Magyarországon.

1989. március 8-án terjesztették az Országgyűlés elé a Magyarország Alkotmányának szabályozási elvei című dokumentumot⁴³, amely híven tükrözte a nemzeti és állami jelképrendszer megújítására, valamint megváltoztatására irányuló elgondolásokat. Az előterjesztés nemzeti jelképnek tekinti az ország címerét, zászlaját, fővárosát, illetve „egyéb jelképnek” minősíti a Himnusz, a Szózatot és a „történelmi múltunk kiemelkedő tárgyi emlékeit”: a koronát, a jogart, az országalmát, a palástot, valamint a „Szent Jobb”-ot. Ezen jelképek a „nemzet azonosságtudatát” fejezik ki az előterjesztés szerint. A dokumentum alaposabb vizsgálata során megfigyelhető, hogy az előterjesztés részletesebben csak a címerrel foglalkozik. *„Az ország jelenlegi címerét - amelynek hagyományai nem voltak -*

⁴⁰ Meg kell említeni az 1949. évi XX. törvény módosításáról és a Magyar Népköztársaság Alkotmányának egységes szövegéről szóló 1972. évi I. törvényt, amely előzményként szolgál jelképeink szabályozásához. Az általános törvényt módosítás így rendelkezik:

74. § A Magyar Népköztársaság címere: kétoldalt búzakoszorúval egybefogott világoskék mezőben álló, ívelt oldalú, piros-fehér-zöld színű pajzs. A búzakoszorút balról piros-fehér-zöld, jobbról vörös színű szalag fonja át. A pajzs fölött középen elhelyezett ötágú vörös csillag arany színű sugarakat bocsát a mezőre.

75. § A Magyar Népköztársaság zászlaja piros-fehér-zöld színű.

⁴¹ Halász – Schweitzer 2010/1. 49. p

⁴² A nemzeti kerekasztal első sikerét június végén érte el, amikor Pozsgay Imre megerősítette: a parlamentben folyó törvényhozói munka nem fogja megelőzni a kerekasztalnál születő megállapodásokat, s ennek értelmében az Országgyűlés ülészakaról levették a vita alatt álló alkotmányjogi törvénytervezeteket. <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=24985&pldx=1> (2014. március 26.)

⁴³ Meg kell jegyezni, hogy ez az előterjesztés megegyezett a Kilényi Géza vezetésével működő Államtudományi Kutatóközpont által kidolgozott szakmai anyaggal. Lásd: Egy alkotmány-előkészítés dokumentumai (Kísérlet Magyarország új Alkotmányának megalkotására 1988-1990), (szerk.: Kilényi Géza). Bp.: Államtudományi Kutatóközpont, 1991. 262-263. p

indokolt megváltoztatni, és a magyar államiságot jobban jelképező új címert alkotni vagy a korábban már használt címerek valamelyikét visszaállítani”, áll a dokumentumban. Az előterjesztés hivatkozott a címerkutatók által felvetett javaslatokra is. Az egyik javaslat a koronás címerre irányult, amely *„soha nem [a] királyságot, hanem az államot jelképezte”*. A másik javaslat a Kossuth-címet támogatta, amely *„négy alkalommal volt rövid ideig az állam jelképe”*. A kormányzat – hangsúlyozottan címertani szempontból – az első változat elfogadását tartotta indokoltnak.⁴⁴ Nem véletlen, hogy az előterjesztés csak a címerrel foglalkozott, hiszen a zászló és a főváros nem tűnt annyira problematikusnak. A címerrel kapcsolatosan feltűnő, hogy – jelezve, egyúttal előre is vetítve a kérdés érzékeny, ideologikus természetét – a koronás címet preferáló előterjesztés kiemelte, hogy a korona ebben az értelemben nem a monarchikus államformát, hanem magát az államiságot testesíti meg.⁴⁵ Az alkotmány szabályozási elveiről szóló előterjesztésről az Országgyűlés plenáris ülésén Kulcsár Kálmán igazságügyi miniszter tartott expozét. A címer kapcsán kiemelte, hogy heraldikai szempontból leginkább a koronás címer lenne elfogadható. A miniszter hangsúlyozta továbbá azt, hogy a koronás címer a 13. századtól kezdve már nem a királyság, hanem az államiság szimbólumaként jelent meg.⁴⁶ Mivel a címerkérdés vonatkozásában egyaránt beszélhetünk politikai és érzelmi motívumokról is, ezért a kormányzat véleménynyilvánító népszavazás kiírásán gondolkodott.⁴⁷ Az alkotmány-előkészítő bizottság nevében Gajdócsi István arra mutatott rá, hogy a nemzeti szimbólumokról az alkotmány első fejezetében kell szót ejteni, nem pedig a záró rendelkezéseket megelőző fejezetben, mint ahogyan az akkor hatályos Alkotmány tette. Gajdócsi röviden úgy fogalmazott a kérdésben: *„A címer ügyében ajánljuk, hogy alternatív előterjesztés legyen az alkotmány paragrafusba szedett és vitára bocsátott szövegében is, egyrészt a szent korona, másrészt az úgynevezett Kossuth-címer egyaránt szerepeljen a javaslatban.”*⁴⁸ Az előterjesztéshez 1989. március 8-án és az azt követő napon hozzászólók több szempontot is felvetettek, illetve tartottak megfontolásra érdemesnek a szimbólumokkal kapcsolatban. Többen érveltek a Kossuth-címer elfogadása mellett, míg mások népszavazás útján szerették volna eldönteni a címerkérdést. Voltak olyan képviselők, akik az „ősi címer”, azaz a koronás címer visszaállítását szorgalmazták.

⁴⁴ Magyarország alkotmányának szabályozási elvei. Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés Irományai, VI. kötet.

⁴⁵ Halász – Schweitzer 2010/1. 51. p

⁴⁶ Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés Naplója. [a továbbiakban Országgyűlési Napló, 1985.] III. kötet. Bp. 1998. 3313. p

⁴⁷ Országgyűlés Napló, 1985. 3313. p

⁴⁸ Országgyűlés Napló 1985. 3317. p

Nagy József elmondta, hogy nagyra becsüli nemzeti ereklyéinket, mégsem ért egyet abban a heraldika művelőivel, hogy koronás címerünk legyen, ugyanis azt ellentmondásosnak tartja a köztársasági államformával.⁴⁹ Soltészné Pádár Ilona azt javasolta, hogy állítsák vissza az országzászló intézményét. Ő arra volt inkább kíváncsi, hogy melyik szimbólum milyen hatást gyakorol az állampolgárookra, melyik jelkép erősíti leginkább a nemzeti öntudatot, tehát ő népszavazás lefolytatását szorgalmazta a kérdésben.⁵⁰

Az 1989. március 9-i ülésnapon Barcs Sándor a Kossuth-címer mellett foglalt állást. Elmondta: „*az én generációm is a Kossuth-címer tiszteletében nőtt fel, és azt hiszem, ha mi a Kossuth-címert választjuk, akkor ezzel a fiatalság nemzeti identitásának is segítünk, amire sajnos ma nagy szükség van*”.⁵¹ Bölcsey György vetette fel, hogy legyen egy teljesen új, egy harmadik változatú címer. „*Mai címerünkben van egykét olyan motívum, amit se nem szégyellnünk nem kell, sőt, amire talán büszkék is lehetünk. Az a búzakoszorú, amely mindennapi kenyerünket jelképezi, az a napsugár, ami ezt a búzakoszorút megérlelte, az a piros-fehér-zöld szalag, amelyet magunknak vallunk a háromszínű lobogóval – én azt hiszem szépen összekombinálható azzal a Kossuth-címerrel, amelyről itt szó van, és amely a javaslatban másodikként szerepel*”.⁵² Sarlós István képviselő röviden annyit mondott: „*Címer ügyében én a népszavazást tartom fontosnak, magam a Kossuth címernek vagyok a híve, de úgy kellene egy népszavazást lebonyolítani, hogy ne sugalmazzunk, hanem az állampolgárok önállóan döntsék el, hogy melyiket akarják*”.⁵³ Földy Ferenc kifejtette, hogy a koronás kiscímer mindig a magyar államiség szimbóluma volt, elmondása szerint: „*a Szent Korona-elmélet mai értelmezése szerint minden magyar tagja a koronának, így ez az ereklyeként tisztelt jelvény az egész magyarságot összeköti. A népfeliséget jelképezi, vagyis azt az elvet, hogy minden jognak a nép a forrása*”. Javaslatában az is állt, hogy a Nemzeti Múzeumból kerüljön át az Országházba a korona. Szerinte a címernek rá kellene kerülnie a zászlóra is, azzal az engedménnyel, hogy címer nélkül is lehetne használni utóbbit. Földy Vörösmarty Szózatát is alkotmányba foglalta volna.⁵⁴

A szimbólumokról folyt vita egyértelműen azt jelzi, hogy az Országgyűlés tagjai a megújulást keresték. 1989. szeptember 22-én Kulcsár Kálmán terjesztette az Országgyűlés elé az

⁴⁹ Országgyűlés Napló 1985. 3323-3324. p

⁵⁰ Országgyűlés Napló 1985. 3353. p

⁵¹ Országgyűlés Napló 1985. 3374. p

⁵² Országgyűlés Napló 1985. 3377-3378. p

⁵³ Országgyűlés Napló 1985. 3387. p

⁵⁴ Országgyűlés Napló 1985. 3421-3423. p

Alkotmány módosításáról szóló törvényjavaslatot.⁵⁵ A törvényjavaslat a következőket indítványozta:

„XIV. fejezet. A Magyar Köztársaság fővárosa, zászlaja és címere.

74. § A Magyar Köztársaság fővárosa Budapest.

75. § A Magyar Köztársaság zászlaja piros-fehér-zöld színű.

76. § A Magyar Köztársaság címeréről és annak használatáról alkotmány erejű törvény rendelkezik.”

Ennek a szabályozási eljárásnak azért volt fontos szerepe, mert sokan kívánták visszaállítani az ország történelmi címerét. Mivel sokan a koronás címer, mások a Kossuth-címer visszaállítását támogatták, indokoltnak tűnt a népszavazás elrendelése.⁵⁶ 1989. október 17-én az 59. ülésnapon döntöttek a képviselők arról, hogy legyen népszavazás tárgya a Magyar Köztársaság címere. Az állampolgárok három címer közül választhattak, nevezetesen: koronás kiscímer, Kossuth-címer, Kádár-féle címer.⁵⁷ 1989. október 23-án kiáltották ki a Magyar Köztársaságot, jelezvén az 1956-os örökség továbbvitelét.

1989. október 31-én, a 64. ülésnapon Sarlós István javasolta, hogy ne három, hanem csak két címerrel történjen szavazás. Kulcsár Kálmán a kormány nevében elfogadta ezt. Ezután született döntés arról, hogy egy időben 1990. január 7-én tartsák meg a címerről és a köztársasági elnökről is a szavazást.⁵⁸ A címerrel történő népszavazást a Magyar Közlöny 1989. november 10-i számában hirdették ki. Ezt azért fontos kihangsúlyozni, mert a két címerváltozatról heraldikai leírás és rajz is közlésre került. Ez azért újdonság, mert az addig ideiglenesen használt Kossuth-címerről most először készült hivatalos címerleírás és rajz. A leírás így szól: *„Enyhén ívelt oldalú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott, második, vörös mezejében zöld hármashalomnak kiemelkedő, középső, aranykoronás részén ezüst talpas kettős kereszt”*.⁵⁹

A Kulcsár-féle törvényjavaslat több ízben módosításra került; mindenek előtt a fejezet címe: „A Magyar Köztársaság fővárosa és nemzeti jelképei”, továbbá alkotmányos autoritást kapott a himnusz: „A Magyar Köztársaság himnusza Kölcsey Ferenc Himnusz című költeménye Erkel Ferenc zenéjével”, valamint a zászló szabályozásáról és használatáról is alkotmányerejű törvény rendelkezik. A javaslaton az általános és részletes vitán nem történt változtatás, így az

⁵⁵ Törvényjavaslat az Alkotmány módosításáról. Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés Irományai, X. kötet.

⁵⁶ Halász – Schweitzer 2010/1. 53. p

⁵⁷ Országgyűlési Napló 1985. 4893-4894. p

⁵⁸ Országgyűlési Napló 1985. 5321. p

⁵⁹ Magyar Közlöny, 1989. november 10. 82. szám, Budapest, 1374-1375. p

Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény 36. §-a az alábbiak szerint állapította meg a Magyar Köztársaság nemzeti jelképeit:

„XIV. fejezet. A Magyar Köztársaság fővárosa és nemzeti jelképei.

74. § A Magyar Köztársaság fővárosa Budapest.

75. § A Magyar Köztársaság himnusa Kölcsey Ferenc Himnusz című költeménye Erkel Ferenc zenéjével.

76. § A Magyar Köztársaság címeréről, zászlajáról és azok használatáról alkotmányerejű törvény rendelkezik.”

Ugyanezen törvény 38. §-a azt rendelte el, hogy a „Magyar köztársaság címeréről, zászlajáról és azok használatáról szóló törvény hatályba lépéséig a Magyar Köztársaság címere és zászlaja a jelenlegi állami címer és zászló”.

Visszalépésről beszélhetünk abban a tekintetben a módosítás kapcsán, hogy a jogalkotók szándékától eltérően, a jelképekről szóló fejezet az Alkotmányban nem az elején, a szuverenitással kapcsolatos rendelkezések között, hanem a záró rendelkezések előtti fejezetben kapott helyet. A 76. § alapján láthatjuk, hogy a címer mellett a zászlóról sem sikerült megegyezni. A két változat közül – a címeres és a címer nélküli – nem tudták eldönteni, hogy melyik legyen a hivatalos zászló. A három címerváltozat – a Kossuth-címer, a koronás kiscímer, és az akkor hatályos címer (Kádár-féle címer) – közül sem sikerült választani. A népszavazás, amely döntött volna a kérdésben, nem valósult meg.⁶⁰ Így a szimbolikáról szóló viták áthúzódtak az 1990-es első szabad választás utáni időszakra.

2. 1990. évi XL. törvény hatása

Mivel a népszavazás meghiúsult, ezért az első szabadon választott Országgyűlésnek kellett döntenie e fontos kérdésben. 1990. június 5-én, a 11. ülésnapon a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról szóló törvényjavaslat megtárgyalásánál Tölgyessy Péter (SZDSZ) megállapította, hogy az alkotmánymódosítás döntően egy eredeti állapot visszaállítására tesz kísérletet, az ország kormányozhatóságát kívánja biztosítani. Elmondta még, hogy a pártja fontosnak tartja, hogy egy többségi szavazással elfogadott történelmi címer legyen Magyarország új állami címere.⁶¹ Az Országgyűlés 12. ülésnapján, Zétényi Zsolt (MDF) megemlítette, hogy egy demokratikus állam, amely talán 50 éve először

⁶⁰ Lásd: a 40/1989. (XII. 27.) Ogy. határozat indokolását. Meg kell még említeni, hogy a Minisztertanács tett még egy kísérletet a népszavazás érdekében, az országgyűlési választások napjára kívánta kitűzni. Azonban ez jogi akadályokba ütközvén nem valósulhatott meg. Az új Országgyűlésre hárult tehát az a feladat, hogy a címerkérdésben megoldást találjon.

⁶¹ Tölgyessy Péter, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 11. ülésnap (1990.06.05.), 10. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/011/0110010.html> (2014. szeptember 16.)

mondhatja magát szabad, demokratikus választások eredményeként létrejöttek, nem engedheti meg magának, hogy már „második hónapja” címer nélkül legyen.⁶² Kállay Kristóf (független) felszólalásában utalt arra, hogy a Kossuth-címer nem Kossuth Lajos találmánya, hanem *„1849. március 4-én Ferencz József fosztotta meg a koronától címerünket”*. Megemlítette, hogy a korona címer közelebb áll a nemzethez. Továbbá kifejtette: *„Jó volna, hogyha a címerügyben dönteni tudnánk. (...) Ezért azt fogom kérni, hogy amennyiben az egyik változatot nem szavaztuk meg, akkor mindenképpen a másikra adjuk le a voksainkat, hogy lehetőleg ne kelljen tovább használnunk az eddigi, hát, kádárista címet.”* Javaslatot tett még egy megerősítő népszavazásra, ahogy ő fogalmaz: *„igazán hitelessé akkor tudnánk tenni a címerünket”*.⁶³ Június 18-án, az 1. rendkívüli ülés szakkeretében vitáztak a képviselők a leghosszabban a címerről. Király Béla független képviselő szerint *„két olyan nemzeti szimbólum áll a szemünk előtt, amely egyenként és külön-külön is képviseli ezeréves történelmünket”*. Azt szerette volna, hogy a Szent Korona végleges helyre kerüljön, amely egyedül a koronának a terme. A koronaőri intézmény visszahozásában kardoskodott. Javasolta, hogy a köztársasági elnök, a miniszterelnök, a Kormány tagjai és az újonnan választott Országgyűlés is a Szent Korona jelenlétében tegyenek esküt. Kötelezővé tette volna azt, hogy érettségi előtt minden fiatal lássa egyszer a Koronát, illetve arról egy külön tankönyv is készüljön. Király felszólalásában és véleményében ellentmondás fedezhető fel, hiszen állami címerként a Kossuth-címet látta volna szívesen. Szerinte ugyanis a korona nélküli címer is kifejezi ezeréves államiságunkat, ugyanakkor elmondta, hogy a királyi korona kizárólag a monarchiát szimbolizálja, Magyarország pedig a köztársasági államforma mellett döntött.⁶⁴ Zétényi az ülésen elmondta, hogy az állami zászló közepére is elhelyezné a címet.⁶⁵ Varga János (MDF) a Kossuth-címer mellett érvelt. Döntését azzal indokolta, hogy ez a címer együttesen kifejezi történeti és demokratikus hagyományainkat. Így fogalmazott: *„valahányszor mód nyílt, vagy úgy látszott, hogy mód nyílik a népfelség elvének érvényesítésére – mindig a Kossuth-címer mellett foglaltak állást. Így történt ez 1918-ban, így történt 1946-ban és így történt 1956-ban.”* Ugyanakkor Varga is tartott a nemzetközi támadásoktól a korona miatt, – ahogyan Király Béla is –, mert más népeknek a magyar

⁶² Zétényi Zsolt, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 12. ülésnap (1990.06.11.), 41. felszólalás (1990-1994.): <http://www.parlament.hu/naplo34/012/0120014.html> (2014. szeptember 16.)

⁶³ Kállay Kristóf, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 12. ülésnap (1990.06.11.), 75. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/012/0120075.html> (2014. szeptember 16.)

⁶⁴ Király Béla, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 14. ülésnap (1990.06.18.), 38. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140038.htm> (2014. szeptember 16.)

⁶⁵ Zétényi Zsolt, uo. 42. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140042.htm> (2014. szeptember 16.)

nagyhatalmiságot is jelképezheti.⁶⁶ Kállay szerint: „(...) nekünk itt, Magyarországon kell eldöntenünk, hogy milyen címet kívánunk használni. Az elmúlt évtized során mindig Moszkvára tekintettünk ki, mielőtt döntést hoztunk volna. Ha lehet, akkor most ne Bukarestre vagy Prágára tekintsünk, hogy milyen címet kívánunk használni, hanem a saját lelkiismeretünket vegyük figyelembe”.⁶⁷ Kéri Kálmán (MDF) a Szent Koronát méltatta felszólalásában, véleménye szerint a Szent Korona az önálló Magyarországot szimbolizálja.⁶⁸ Csépe Béla (KDNP) is a koronás címer mellett érvelt. Véleménye szerint a koronás címer jelképezi az elmúlt ezer évet, és ennek a címernek kell lennie a következő ezer évben is.⁶⁹ Szabad György (MDF) is egyet értett azzal, hogy a Szent Korona tiszteletét biztosítani kell. Azonban kifejtette: „A címeren felül levő korona nem része a címernek, hanem (...) jelzi annak a rendi állását, aki a címerrel rendelkezik. A korona tehát mindig azt jelzi, hogy az illető nemes; ha főnemes, milyen rangú főnemes, tehát báró, gróf, herceg; vagy ha uralkodó király, és ezután belép - jelezni kell, Habsburgokkal ez sajátos megoldás - a koronák hierarchiája”. Szabad arra a megállapításra jutott, – miközben a magyar címer történetéről beszélt –, hogy a koronás címer összekapcsolása az ezeréves államisággal, „szép álmom, de álmom”. Így folytatta: „(...) nagyon sok helyen van korona - a címerpajzson belül. Maradjon is a kettős kereszt tövében ott az a szimbolikus korona, feltétlenül. Ez középkori eredetű. Ez ugyanaz, mint ami a lengyel címerben megjelenik - a pajzson belül. De ha mi arra a bizonyos felső peremre rátesszük a koronát, heraldikailag - és azt kell mondanom: diplomáciailag - magyarázatot kíván, hogy noha ott van, mi nem királyság vagyunk.”⁷⁰ Zétényi szerint nem két címerről van szó, hanem egy magyar címerről és annak csonka változatáról. Felszólalásában történelmi példákat felsorakoztatva kifejtette, hogy a korona akkor került le a címerről, amikor a magyar nemzeti alkotmány és függetlenség felszámolását célzó politikai törekvések győzedelmeskedtek.⁷¹ Zétényi kezdetben Kossuth-címer párti volt, de elmondása szerint „[a] magyar történelem egységes egész, ezt pedig a történelmi magyar címer fejezi ki”. Elmondta még, hogy a Kossuth-címerben a szabadságharcaink jelképét tiszteli, azonban egyetértve a

⁶⁶ Varga János, uo. 50. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140050.htm> (2014. szeptember 16.)

⁶⁷ Kállay Kristóf, uo. 54. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140054.htm> (2014. szeptember 16.)

⁶⁸ Kéri Kálmán, uo. 61. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140061.htm> (2014. szeptember 16.)

⁶⁹ Csépe Béla, uo. 67. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140067.htm> (2014. szeptember 16.)

⁷⁰ Szabad György, uo. 85. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140085.htm> (2014. szeptember 16.)

⁷¹ Albert Zoltán Máté: Parlamenti vita az államcímerről (1989-1990). In: Rendszerváltás 1989. (szerk.: M. Kiss Sándor). Antológia Kiadó, Lakitelek 2014. 186. p

heraldikusok véleményével, a folytonosságot jelképező koronás címet kell állami címerre nyilvánítani.⁷² Érdekes Borz Miklós (FKgP) hozzászólása, ugyanis ő a címerkérdés eldöntésénél elsősorban a magyar nép érzelmeit venné figyelembe és nem heraldikai vagy történelmi tanulmányok szerint foglalna állást.⁷³ Karcsay Sándor (KDNP) is hasonlóan gondolkodott, szerinte nem címertani kérdés a korona. A Szent Korona, mint mondta: „mindig az állami főhatalmat, az állami szuverenitást jelentette, aminek nevében a bíróságok az ítéleteiket⁷⁴ hozták”.⁷⁵

1990. június 19-én, a 15. ülésnapon Inotay Ferenc megjegyezte, hogy felesleges a nemzetközi visszhangtól félni. Úgy gondolta, hogy ilyen alapon akár a címer bal oldali része is válthatna ki nemzetközi kifogásokat, hiszen az külön a szlovák állam címere. Zárásképpen elmondta, hogy szerinte a magyar társadalom többsége érzelmi okokból inkább a koronás címet választaná.⁷⁶ Szabó Miklós (SZDSZ) felszólalását azért fontos megemlíteni, mert elsőként fogalmazott meg véleményt a címer kérdésében Szabad Demokrata oldalról. Szabó rámutatott arra, hogy sokan úgy értelmezik a koronás címerhez való visszatérést, mint „a 45 előtti úri Magyarországhoz” való visszavágyódást, a Horthy-rendszer nosztalgiáját. Elmondta, hogy a Horthy-korszakban feltűnő politikai gondolat, – a korona az ezer éves magyarság, magyar történelem szimbóluma – mondanivalója az, hogy „a Horthy- királyság (?!) azonos az ezeréves Magyarországgal, az ezeréves magyar történelemmel”. Végezetül kijelentette, hogy néhányan a Kossuth-címet a levert magyar ügyek szimbólumának (1849, 1918, 1946, 1956) tartják. Ennek ellenére, a „levert ügyek szimbólumát” kellene megtenni állami címernek, bízva abban, hogy ezúttal a magyar demokrácia sikeres lesz.⁷⁷ Kovács Béla (FKgP) annyit tett még hozzá a témához, hogy a II. világháború után berendezkedett sztálinista hatalom igyekezett minél jobban elnyomni, szétzúzni az ezer éves magyar történelmi hagyományokat,

⁷² Zétényi Zsolt, uo. 104. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140104.htm> (2014. szeptember 16.)

⁷³ „Arra kérek mindenkit, hogy a szavazáskor gondoljon arra is, hogy a magyar népnek érzelmei vannak. Ne csak tudományos alapon, hanem érzelmi alapon is vizsgáljuk meg azt, hogy mit kíván a magyar nép!” Borz Miklós, uo. 16. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140106.htm> (2014. szeptember 16.)

⁷⁴ A Szent Korona nevében hozott bírósági ételetekről lásd: Kapa Mátyás: Bírósági Ítéletek a Szent Korona nevében? In: Téglási András – Kubovicsné Borbély Anett – Virányi András(szerk.): Történelmi tradíciók és az új alkotmány. Tanulmánykötet. Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága, Bp. 2011. 59-64. p [a továbbiakban: Tanulmánykötet]

⁷⁵ Szabó Lajos, uo. 116. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140112.htm> (2014. szeptember 16.)

⁷⁶ Inotay Ferenc, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 15. ülésnap (1990.06.19.), 10. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/015/0150010.htm> (2014. szeptember 16.)

⁷⁷ Szabó Miklós, uo. 48. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/015/0150048.htm> (2014. szeptember 16.)

elsősorban a címert és a koronát. Csehszlovákiában ugyanakkor a sztálinista rezsim „*a pozsonyi várat rendbe hozta, és ott a koronát is 22 karátos arannyal vonta be*”.⁷⁸

Az MDF frakciója egy részletes előterjesztést nyújtott be, amely rögzítette, hogy az ún. alkotmányerejű törvények helyett a címerre és a zászlóra vonatkozó szabályozást kétharmados többséggel lehet meghozni.⁷⁹ Ennek megfelelően a törvényjavaslat 50. §-a módosítani kívánta a 76. §-t:

„A Magyar Köztársaság címeréről, zászlajáról szóló törvény elfogadásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

Ehhez a javaslathoz érkezett egy módosító indítvány, amely kimondta, hogy Magyarország zászlaja *„három egyenlő szélességű piros-fehér-zöld színű, vízszintes csíkból áll”*. Az indítvány a koronás címerre és a Kossuth-címerre tett javaslatot, továbbá rögzítette, hogy a jelképek (címer, zászló, pecsét) védelmét és használatát külön törvény szabályozza. Az indítványozó szándéka láthatóan az volt, hogy a jelképek körül kialakult vitákat lezárja, és erre megoldási javaslatokat ad. Az Országgyűlés a javaslatról 1990. június 19-én szavazott, egyik címerváltozat sem kapta meg a szükséges kétharmadot. A Magyar Köztársaság alkotmányának módosításáról szóló 1990. évi XL. törvény az Alkotmány 76. §-át módosította a következőkkel:

„76. § (1) A Magyar Köztársaság zászlaja három, egyenlő szélességű piros, fehér és zöld színű vízszintes sávból áll.

(2) A Magyar Köztársaság címeréről, zászlajáról és azok használatáról szóló törvény elfogadásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

Miután egyik tábor sem tudta érveit elfogadtatni a másikkal és a szavazás is eredménytelen volt, a címerkérdés továbbra is nyitott maradt.

⁷⁸ Kovács Béla, uo. 54. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/015/0150054.htm> (2014. szeptember 16.)

⁷⁹ Azonban itt nincs tényleges különbség, hiszen az alkotmányerejű törvényt is az összes képviselő kétharmadával lehetett meghozni, csupán az „alkotmányerejű törvény” kategóriája szűnt meg.

3. 1990. évi XLIV. törvény hatása

Az 1990. július 3-i, 19. ülésnapon sikerült a kérdésben dönteni. Balsai István igazságügy-miniszter a következőket mondta: „(...) *a Kormány jelenleg egy változatot kíván betervezni a Magyar Köztársaság Alkotmányának 76. szakasza módosításaként, és ennek a változatnak az értelmében az úgynevezett koronás kiscímer lenne a javaslatunk.*” Be is érkezett a törvényjavaslat, immáron csak a koronás kiscímer elfogadására történő javaslattal. Az indoklás a következőket rögzítette: „*A javaslat szerint a magyar államiságot a közjogi hagyományoknak megfelelően és a közvélemény többségének álláspontját⁸⁰ tükrözően az úgynevezett koronás címer hivatott jelképezni. Ezzel kívánja helyreállítani azt a rendet, amely szervesen illeszkedik szuverén államiságunk történelmi folyamatainak sorába.*”⁸¹ A javaslatot az Országgyűlés 1990. július 3-án tárgyalta meg. Benyújtásra került egy módosító indítvány, amely kétféle címről rendelkezett. Kőszeg Ferenc (SZDSZ) javasolta, - Antall József miniszterelnök ötlete nyomán, - hogy legyen egy állami címer, amely a közhivatalokhoz köthető, és legyen egy történelmi, amely az ünnepélyes aktusok alkalmával lenne használatos. Az állami címer lenne a Kossuth-címer, a történelmi pedig a koronás címer.⁸² Az Országgyűlés ezen próbálkozást elvetette. Katona Tamás külügyminisztériumi államtitkár elmondta, hogy 1956-ban ő is Kossuth-címer párti volt, és szerette volna, ha 1957-ben is megmaradt volna. Most viszont szerint a legősibb címerhez kell visszatérni, ami a koronás kiscímer, amely ráadásul a többség szimpátiájával is rendelkezik.⁸³ Tellér Gyula (SZDSZ) véleménye sok párttársa állásfoglalásával ellentétben állt. A koronás kiscímer mellett érvelt, szerint három fő jelentés kapcsolható hozzá: „*Az egyik az államiság, a másik az államiság folytonossága - ha úgy tetszik, a történelmi folytonosság -, a harmadik az Európához tartozás. Úgy vélem, ezek azok a jelentésmozzanatok, amelyek az állami jelvényben nem nélkülözhetők, de amelyek a Kossuth-címerben nincsenek meg. Ezért úgy gondolom, azt ajánlom, hogy a koronás kiscímert fogadjuk el állami jelvénynek.*”⁸⁴ A címervitában Antall József miniszterelnök is felszólalt. Megemlítette, hogy az előző szavazás alapján úgy látták, hogy a Kossuth-címernek van nagyobb támogatottsága. Elmondta, hogy nem lehet tovább húzni a

⁸⁰ Az 1990. június 19-i parlamenti szavazáson a koronás címer néhány szavazattal maradt el a kétharmadtól.

⁸¹ 146. szám. Törvényjavaslat a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról. Országgyűlési Irományok 1990-1994. II. kötet

⁸² Kőszeg Ferenc, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 19. ülésnap (1990.07.03.), 22. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/019/0190022.html> (2014. szeptember 16.)

⁸³ Katona Tamás, uo. 26. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/019/0190026.html> (2014. szeptember 16.)

⁸⁴ Tellér Gyula, uo. 28. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/019/0190040.html> (2014. szeptember 16.)

címer-kérdést, mert bel- és külföldi lapok jelennek meg a „*Magyarország megtartja régi kommunista címerét*” címekkel.⁸⁵ Zétényi rámutatott arra, hogy „(...) *a jelképek nem tehetik az országot mássá, mint amilyen, de az ország nem lehet meg történelme és jelképei nélkül*”, ennek fényében ő is a koronás kiscímet pártolta, és fontosnak tartotta még megemlíteni, hogy a múlt szavazásnál három híján ez kapta meg a szavazattöbbséget.⁸⁶

A végső szavazást Szabad György házelnök vezette le: „*Megállapítom tehát, hogy az Országgyűlés 258 szavazattal, 28 ellenében, 35 tartózkodás mellett, a Kormány előterjesztésének megfelelően, a koronával ellátott címet nyilvánította Magyarország állami címerévé.*”⁸⁷

Ennek értelmében tehát az Alkotmány a következőképpen módosult az 1990. évi XLIV. törvénnyel:

„(2) *A Magyar Köztársaság címere hegyes talpú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott. Második, vörös mezejében zöld hármasként halomnak arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt. A pajzson a magyar Szentkorona nyugszik.*
(3) *A Magyar Köztársaság címeréről, zászlajáról és azok használatáról szóló törvény elfogadásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.*”

Ez volt az utolsó módosítás korábbi Alkotmányunk nemzeti jelképeire vonatkozó rendelkezéseit illetően, amely így véglegesen megállapította szövegét és sorrendjét is.⁸⁸ Látható, hogy a címervita egyik jelentős eseménye lett a rendszerváltásnak, amelyet nem szabad leegyszerűsíteni a Horthy-rendszer pártolóinak és ellenzőinek ellentétére, aktuálpolitikai kérdésekre. A megnyilatkozások rávilágítanak arra, hogy inkább a két címerváltozat képviselte jelentéseknek volt nagyobb szerepe, azaz a Kossuth-címer a forradalmat, és emellett a republikánus elkötelezettséget, a koronás kiscímer pedig a folytonosságot, illetve a történeti kontinuitást szimbolizálja. Értékek közötti választás volt. A vitában a nemzet, a nemzeti történelem, a magyarságtudat, a Szent Korona tisztelete visszatérő elem volt. Elmondhatjuk, hogy a kormányoldal álláspontja érvényesült, igaz csak többszöri nekifutásra. Azonban a felszólalások kapcsán láthatjuk, hogy még az MDF-en belül is voltak ellentétek; az ellenzéki pártok pedig saját képviselőikre bízták a döntést. Az

⁸⁵ Antall József, uo. 44. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/019/0190044.html> (2014. szeptember 16.)

⁸⁶ Zétényi Zolt, uo. 127. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/019/0190127.html> (2014. szeptember 16.)

⁸⁷ Szabad György, uo. 136. felszólalás

<http://www.parlament.hu/naplo34/019/0190136.html> (2014. szeptember 16.)

⁸⁸ Halász – Schweitzer 2008. 38-39. p

MSZP frakciója például „partmenti” vitának tartotta a diskurzust, amely értékes időt rabol el az ország fontosabb ügyeitől, például a gazdasági problémák intézésétől. Katona Béla jelezte is, hogy ezek a hosszas történeti viták túlmentek a megengedőség határán.⁸⁹

Elmondható, hogy 1990-ben, amikor az új magyar állam alapköveinek letétele zajlott, a koronás kiscímerrel szimpatizáltak a legtöbben, amely a közvélemény számára legjobban fejezte ki a folytonosságot és az ezeréves államiságot, és amelyre büszkék lehetünk és büszkének is kell lennünk.

⁸⁹ Katona Béla, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 19. ülésnap (1990.07.03.), 42. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/019/0190042.html> (2014. szeptember 16.)

IV. A Szent Koronával kapcsolatos dilemmák

1. Bevezető gondolatok

A magyar közjognak talán a legvitatottabb és sokat tárgyalt kérdésköre a Szent Korona és a Szent Korona-tan. Olyan neves személyektől kapunk a Szent Koronáról értékelést, mint Werbőczy, Révay Péter koronaőr (1613), Szabó Béla (1848), Hajnik Imre (1899), Timon Ákos (1917), Molnár Kálmán, hogy csak néhány szerzőt említsünk. A kritikus vélemény legsúlyosabb, tudományosan átütő erejű képviselője Eckhart Ferenc, a budapesti egyetem szabadelvű, de pozitivista szemléletű jogtörténész professzora, aki 1931-es tanulmányával és 1941-ben kiadott nagyhatású könyvével (A szentkorona-eszme története) a mai napig meghatározza a tudomány művelői többségének véleményét. Eckhart tanulmánya, a „Jog- és alkotmánytörténet” a Hóman Bálint által szerkesztett, „A történetírás új útjai” című tanulmánykötetben jelent meg. Az Eckhart-viták lényege, hogy Eckhart megkérdőjelezte, hogy a tudományos kutatások alátámasztják a Szent Korona-tanról a közjogban és a közéletben elfogadott axiómákat, és az ahhoz kapcsolódó alkotmány és jogtörténeti nézeteket.⁹⁰

Az Eckhart-vita és az elmúlt évtizedekben ezzel kapcsolatban felvetett problémák ma is aktuálisak maradtak. Felmerült az az 1989-90-es években, illetve – bár nem tárgya a dolgozatomnak - a 2010-es évben, az Alaptörvény létrejöttékor is. Mindkét esetben a vitázók arra keresték a választ, hogy a Szent Koronához, és a Szentkorona-tanhoz kapcsolódó hagyományok mennyire „modernek”, illetve összeegyeztethetők-e a modern alkotmányosság követelményeivel.⁹¹ Némiképp erősebb vita alakult ki a 2000. évi I. törvénnyel, amelyet egyszerűen csak „koronatorvénynek” neveznek.

A magyar politikai átalakulás egyik legfontosabb kérdése volt a jogfolytonosság és a történeti kontinuitás. A magyar nemzeti szimbólumok, jelképek, így a Szent Korona már az 1990-es választások előtt a politikai életben az Ellenzéki Kerekasztal (EKA) tagjai között, különösen a

⁹⁰ Lásd: Tóth Zoltán József: Az Eckhart-vita időszerűsége. In: *Iustum aequum salutare*, 2007. (3. évf.) 1. sz. 153-164. p http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20071sz/ias_153_164.pdf (2014. október 12.)

⁹¹ A 2010 utáni értelmezéshez lásd Szente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái – a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben. In: *Közjogi Szemle*. 2011/3. 1-13. p, illetve Tóth Zoltán József: A Szent Korona-tanról ma. Ma? - Gondolatok az Országgyűlés Alkotmány-előkészítő eseti bizottság "Magyarország alkotmányának szabályozási elvei" tervezetéhez. In: *Tanulmánykötet*. 162-169. p

nemzeti ellenzék soraiban kapott hangsúlyt. A szimbólumhoz köthető viták is jelzik, hogy az több mint egy heraldikai elem.⁹²

A rendszerváltáshoz kapcsolódóan végbement a teljes szimbólumrendszer lecserélése. Ahogy dolgozatom Rendszer- és jelképváltás című részében írtam: a frontvonalak e sokak számára érzelmi kérdésben korántsem csupán kormány és ellenzék, még csak nem is az egyes pártok között, hanem az egyes pártokon belül is húzódtak. Összefoglalásként álljanak itt a lezajlott vita főbb mozzanatai: még a kormánykoalíció legnagyobb pártjában, az MDF-frakcióban is volt 19 olyan képviselő (köztük Szabad György⁹³ házelnök), aki a Kossuth-címer hívének számított. A legnagyobb ellenzéki pártban, az SZDSZ-ben is voltak a koronás címernek hívei, a legvehemensebben Tölgyessy Péter⁹⁴ érvelt mellette. Orbán Viktor a vitában felszólalva ezt meg is fogalmazta: „A FIDESZ frakciója a címer ügyében saját belátása és saját lelkiismerete szerint fog szavazni - minden egyes tagja, tehát nincs egységes frakcióálláspont ebben a kérdésben.”⁹⁵ A szocialisták a többi párttól eltérően lényegében egységes álláspontra helyezkedtek a szavazások során: a 33 fős frakcióból csupán egy képviselő volt, aki a koronás kiscímerre szavazott, egyébként egységesen a Kossuth-címer mellett foglaltak állást. Végül a Parlament 1990. július 3-án emelte állami szimbólummá a ma is használatos koronás kiscímet, tehát az a címer részének tekintette a Szent Koronát. A szabad választások utáni második parlamenti ciklusban fogadták el az 1995. évi LXXXIII. törvényt a „Magyar Köztársaság nemzeti jelképeinek és a Magyar Köztársaságra utaló elnevezésnek a használatáról”. Ez a törvény tulajdonképpen megismételte – és ezzel megerősítette – az 1990-es törvényi rendelkezést: a címer és a címer részeként szereplő korona és pajzs használata mely intézményeknek áll lehetőségében külön miniszteri engedély nélkül, illetve mely szervezeteknek kell engedélyt kérniük.⁹⁶ Ugyanebben az időszakban született a 119/1996.

⁹² Jelentőségét jelzi még, hogy úgynevezett Szent Korona Társaság alakult, amelyet a Magyar Nemzet c. napilap 1989. február 16.-i száma közölt. A társaság célja a nemzeti szimbólumainkhoz köthető hagyományok ápolása, a koronás történelmi kiscímer visszaállítása, amely az 1000 éves államiságunkat jelképezi. Kállay István professzor a Szent Korona Társaság főtitkára arra a kérdésre, hogy társaságuk a királyság visszaállítását kívánja-e, így válaszolt: „Szó sincs róla. Mindezen elképzelések nem a királyság visszaállítását, hanem az elmúlt 45 évben elkövetett, a nemzeti érzést sértő hibák felszámolását szolgálják.” Lásd: Tóth Zoltán József: Magyar közjogi hagyományok és nemzeti öntudat a 19. század végétől napjainkig – Adalékok a Szent Korona-eszme történetéhez, 2008. 167. p

⁹³ Szabad György, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 14. ülésnap (1990.06.18.), 85. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140085.htm> (2014. szeptember 16.)

⁹⁴ Tölgyessy Péter, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 11. ülésnap (1990.06.05.), 10. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/011/0110010.html> (2014. szeptember 16.)

⁹⁵ Orbán Viktor, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 14. ülésnap (1990.06.18.), 89. felszólalás <http://www.parlament.hu/naplo34/014/0140089.htm> (2014. szeptember 30.)

⁹⁶ Az 1. § értelmében az Országgyűlés, az országgyűlési képviselő, a köztársasági elnök, az Alkotmánybíróság, az Alkotmánybíróság tagja, az országgyűlési biztosok, az Állami Számvevőszék, a Magyar Nemzeti Bank, a Kormány, a Kormány tagja, a fegyveres erők, a helyi önkormányzat, a helyi kisebbségi önkormányzat, a bíróság,

(XII. 21) országgyűlési határozat, melynek melléklete a „Magyar Köztársaság alkotmányának szabályozási elvéről” szól. Ennek értelmében: „Az új alkotmány tartalmazza preambulumban, amely tömören és kifejezően utaljon az alkotmányozás alanyára: az Országgyűlésre és a Magyar Köztársaság állampolgárainak közösségére; Magyarország történelmi hagyományaira, ezen belül a Szentkoronára; a magyar államiség ezeréves folytonosságára; az alkotmányosság egyetemes értékeire a szabadság, az egyenlőség és a testvériség szellemében; az emberi és állampolgári jogokra, ezek védelmére; a jogállamiság és a népszuverenitás tiszteletben tartására.”⁹⁷ A köztársaság új alkotmánya a preambulumban hivatkozhat a Szent Koronára, de nem a Szent Korona-tan értelmében. Ezek a fontosabb jogforrások előzték meg az 1999-es parlamenti vitát, amelyek jól tükrözik az egyes álláspontokat.

2. A „koronatorvény” vitája

A 2000. évi I. törvényt az első Orbán-kormány idején fogadta el az Országgyűlés Szent István államalapításának emlékéről és a Szent Koronáról. A múlttal való viszony kérdése a „koronatorvény” körüli politikai harcokban tért vissza, ez a címer-vita folytatásának is tekinthető. Komoly legitimációs viták tárgyává vált a Szent Korona-tan.⁹⁸

A törvényjavaslat általános vitájára 1999. december 8-án, részletes vitájára december 13-án, szavazására és elfogadására, pedig december 21-én került sor. Az általános vitát megelőzte november 23-án az Országgyűlés kulturális és sajtóbizottságának, december 2-án a költségvetési és pénzügyi bizottságnak és december 8-án az alkotmány- és igazságügyi bizottságban folyó vita. (Ezekre kitérni a terjedelmi korlátokra tekintettel nincs lehetőségem.) A kormány, azonban már nyáron elkezdte az ellenzéki pártokkal az egyeztetést, amely azonban nem vezetett eredményre.

A vita során a legfontosabb ütköző pontnak a Szent Korona jelenlegi közjogi helyzetének értelmezése számított; vagyis, az hogy van-e a koronának a jelenlegi alkotmányos keretek között közjogi jelentősége, vagy csak szimbolikus jelentőséggel rendelkezik. Ha szimbólum, akkor az milyen jelentést hordoz, mi a jelentősége? Ezen belül vita folyt a Szent Korona-tan

az ügyészség, a rendvédelmi szervek és a közigazgatási feladatot ellátó szervek, továbbá ezek hivatalai, illetőleg a felsoroltak képviselőit a jogosult személyek a hivatali feladataik ellátása során külön engedély nélkül használhatják, illetőleg helyezhetik el az épületeiken és helyiségeikben.

⁹⁷ 119/1996. (XII. 21.) OGY határozat a Magyar Köztársaság alkotmányának szabályozási elveiről (melléklet) <http://www.complex.hu/kzldat/o96h0119.htm/o96h0119.htm> (2014. szeptember 30.)

⁹⁸ Szigeti Péter: Legitimációs viták Magyarországon (1990-1999) a köztársasági eszme és a Szent Korona-tan alkotmányosságáról. In: Köztársaság a modern kori történelem fényében (szerk.: Feitl István). Bp.: Napvilág Kiadó, 2007. 359. p

értelmezéséről, történelmi megítéléséről is. Továbbá az őrzését ellátó Szent Korona Testület létrehozásáról, tagjairól, elnökéről, valamint vita tárgya volt a koronának a Nemzeti Múzeumból az Országgyűlés épületébe történő költöztetése is.

A vita középpontjába a javaslat preambulumának tartalma került. Ebben a javaslatban a Szent Korona nemcsak ereklyetárgyként, hanem már tanként szerepelt: *„A Szent Korona egyedülálló tana, amely a középkor századaiban fokozatosan alakult ki, a nemzeti jellegű, majd később az egész ország lakosságára érvényes szuverenitás nagy erejű jelképévé vált. Nem a mindenkori uralkodó, hanem a Szent Korona volt a közhatalom forrása és foglalatja. Ez az eszme – a magyar közjogi gondolkodás kiemelkedő és meghatározó teljesítménye – a Szent Korona részének tekintette nemcsak a rendeket, hanem későbbi fejlődése során az egész politikai nemzetet származásra és felekezetre tekintet nélkül. Ezen eszme erkölcsi kisugárzása tette lehetővé, hogy a magyar állam a történelem folyamán nemegyszer máshol példátlan jóakarattal és segítőkészséggel fogadja be az ide menekülőket. Múltunk iránti tiszteletünk kötelező parancsként írja elő számunkra, hogy - a harmadik Magyar Köztársaságot a Szent István-i állam törvényes örökösének tekintve – a magyarság sorsát immár végleg Európa nyugati feléhez kötve, hazánkat a szabadság, a türelem, a jólét, a rend és a biztonság államává téve, újabb ezer évre szóló távlatot nyissunk a nemzet előtt. A köztársasági államforma és a hatalomgyakorlás demokratikus módja nem változtat azon a tényen, hogy a Szent Korona ma is a magyar állam egységét testesíti meg.”*⁹⁹ A preambulumból idézett rész rávilágít arra a tényre, hogy miközben elismeri a köztársasági államformát, a Szent Koronát tekinti a magyar állam egysége szimbólumának, holott a közhatalom forrása a népszuverenitás.¹⁰⁰

A parlamenti vita során Dávid Ibolya, igazságügyi miniszter leszögezte, hogy a beterjesztett javaslat semmiképp nem irányul a Szent Korona-tan modernizálására vagy újjáélesztésére (viszont tény, hogy *„a magyar közjogi gondolkodás történetéből ez kitörölhetetlen”*) és *„sem nyíltan, sem burkoltan nem módosítja hazánk hatályos alkotmányát”*. Továbbá emlékeztette képviselőtársait arra, hogy *„napjainkban a Szent Korona nem királyi jelkép, hanem a magyar államiság szimbóluma, amely egyben a nemzet ragaszkodását is kifejezésre juttatja a*

⁹⁹ T/1816. számú törvényjavaslat a Szent István-i államalapítás emlékének megörökítéséről és a Szent Koronáról <http://www.parlament.hu/irom36/1816/1816.htm> (2014. szeptember 30.)

¹⁰⁰ Szigeti Péter i.m. 360. p és Egresi Katalin: A Szent Korona-tan és a köztársasági eszme a magyar politikai gondolkodásban – egy 1999-es törvényjavaslat jelentősége. In: Leviatán. Tomus III. (szerk.: Szigeti Péter) Győr, 2005.

*történelmi múlt eme becses ereklyéje iránt”.*¹⁰¹ Dávid Ibolya később kifejtette: „...ami minden vitán felül álló történelmi tény, és amire alapítottuk azt az egész törvényjavaslatot, amit benyújtottunk, az három dolog: egyfelől, a magyar államalapítás szorosan és elválaszthatatlanul összekapcsolódott Szent István nevével és életművével. Másfelől, a magyar Szent Korona hosszú évszázadokon át kiemelkedő szerepet játszott a magyar történelemben... Harmadszor, el kell ismernünk, hogy koronával fogadták be Magyarországot Európa egyenrangú államalkotó nemzeteinek közösségébe ezer évvel ezelőtt.”¹⁰²

A vita során a szocialista-liberális ellenzék kifogásolta¹⁰³ a Szent Korona-tanra való visszautalást, szerintük a Szent Korona és a Szent Korona-tan a magyar nacionalizmus, felsőbbrendűség tudat, a kirekesztés jelképe, a feudális, reakciós hagyomány, a Horthy korszak és más 1945 előtti elnyomás szimbóluma; ellentétes a multikulturális társadalom igényével; a tudomány már cáfolta annak különlegességét, egyediségét, sőt nemzeti szimbólum jellegét is. Összefoglalva: a modern Magyarország és a mai társadalom nem támaszkodhat, és nem alkalmazhatja a Szent Korona és annak jogi hagyományát, mint ahogy a mai köztársaság is 1946-ig (legfeljebb 1918-as első köztársasághoz) kötheti hagyományait.¹⁰⁴

A kormánypárti Salamon László alkotmányjogász, az alkotmány- és igazságügyi bizottság előadója, elmondta, hogy a bizottság egységesen állást foglalt az államalapítás évfordulója törvényben való megörökítése mellett, de az ellenzéki képviselők vitatták annak helyességét, hogy a Szent Koronát a törvényben megemlíti. Kifogásolták a Szent Korona-tanának a Preambulumban történő megemlítését, s ebben a Szent Korona közjogi funkcióval történő felruházását vélték felismerni. „A Szent Korona tanát a preambulum a maga történetiségében méltatja, anélkül, hogy a tan tételeit a hatályos alkotmány és közjog részévé tenné.”¹⁰⁵ A továbbiakban a négy frakció nevében felszólalók álláspontját foglalom össze.

Salamon László szerint a Szent Koronának kettős funkciója van. Egyrészt a magyar történelem ereklyetárgyaként értelmezhető, másrészt a magyar államiság jelképe.¹⁰⁶

¹⁰¹ Dávid Ibolya, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1998-2002., 107. ülésnap (1999.12.08.), 2. felszólalás http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_002.htm (2014. szeptember 16.)

¹⁰² Dávid Ibolya, uo. 2. felszólalás http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_002.htm (2014. szeptember 16.)

¹⁰³ Azonban fontos megjegyezni, hogy az ellenzék (SZDSZ, MSZP, MIÉP) sem képviselt minden esetben egységes álláspontot!

¹⁰⁴ Zétényi Zsolt: Magyarország Szent Koronája. In: A Szent Korona-eszme időszerűsége. Szerk.: Tóth Zoltán József. Bp.: Szent István Társulat, 2004. 476-520. p

¹⁰⁵ Salamon László, uo. 8. felszólalás http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_008.htm (2014. szeptember 16.)

¹⁰⁶ Salamon László, uo. 24. felszólalás http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_024.htm (2014. szeptember 16.)

Ezzel szemben Vastagh Pál (MSZP) képviselő a Szent Korona-tanra történő hivatkozást utasította el, szerinte ennek az eszmének a felélesztésére törekszik a preambulum. *„A Szent Korona ma nem testesítheti meg a magyar állam egységét, mert ma az alkotmányos államberendezkedés alapja a népszuverenitás, és a közhatalomból való részesedés alapja a népszuverenitáshoz kapcsolható.”*¹⁰⁷ Tehát az MSZP a Szent Koronát csak a történelmi hagyomány részeként ismerte el, annak közjogi jellegét tagadta.¹⁰⁸

Túri-Kovács Béla (FKgP) szerint a Szent Korona nem a magyar állam egységét testesíti meg, hanem az egész magyar nemzet egységét szimbolizálja. Kifejti: *„a Szent Koronának azt kell szimbolizálnia, hogy éljen bárhol az a magyar, az a magyar a Szent Korona révén is ennek a nemzetnek az alkotó, szerves része”*.¹⁰⁹

Csurka István, a MIÉP elnöke rávilágított arra, hogy minden küzdelem, amely jelképekről, eskükről vagy hitről szól, a leghevesebb ellentétek, megnyilvánulások közepette szokott lezajlani. Így volt ez már a címervitában is. Elmondta – hasonlóan Túri-Kovácsához –, hogy a nemzeti kisebbségek is a Szent Korona népei voltak és a magyar Szent Korona nem is említhető meg ezen népek nélkül.¹¹⁰

A legrészletesebb történeti elemzést Wiener György (MSZP) adta. Azzal érvelt, hogy a Szent Korona-tan mindig egy adott történelmi korszak terméke volt, a történelem során folyamatosan változott. A Szent Korona kialakulását a 14. századtól mutatta be. Megemlítette például Werbőczy Hármaskönyvét, amelyben egyértelműen a nemesi hatalmat azonosította a Szent Korona hatalmával. Többek között hivatkozott 1848-ra, amikor a Szent Korona-tan már nemcsak a nemességet szimbolizálta, hanem az egész magyar népet felölelte. Wiener megemlítette Timon Ákost, Eckhart Ferencet és Molnár Kálmánt is. Majd végül elmondta – pártjával egyetértésben –, hogy a Szent Korona-tan alkalmatlan arra, hogy a jogállamiság keretei között a magyar államiság egységét szimbolizálja, szerintük összeegyeztethetetlen ez az eszme a köztársasággal.¹¹¹

¹⁰⁷ Vastagh Pál, uo., 26. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo36/107/n107_026.htm (2014. szeptember 16.)

¹⁰⁸ Vastagh Pál, uo. 26. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo36/107/n107_026.htm (2014. szeptember 16.)

¹⁰⁹ Túri-Kovács Béla, uo. 28. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_028.htm (2014. szeptember 16.)

¹¹⁰ Csurka István, uo. 36. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_036.htm (2014. szeptember 16.)

¹¹¹ Wiener György, uo. 345. és 379. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_345.htm

http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_379.htm (2014. szeptember 16.)

A december 8-i ülészak végén Dávid Ibolya kompromisszumot ajánlott¹¹², a kormány, mint a törvényjavaslat betérjesztője Hack Péter és Kiss Gábor ellenzéki képviselők javaslatára kihagyja „Az ország minden polgára részese a közhatalomnak.”, illetőleg „A Szent Korona ma is a magyar állam egységét jelképezi” mondatokat a tervezetből. Az ellenzék egy része ezt elfogadható kompromisszumnak tartotta, de Pető Iván a szabad demokraták nevében, illetve Wiener György továbbra is csak akkor tartotta elfogadhatónak a törvényjavaslatot, ha a korona a Nemzeti Múzeumban marad.

A törvényjavaslat részletes vitájára december 13-án került sor. Az ülészak legkényesebb vita pontja a Szent Koronának az Országház épületébe történő átvitelének kérdése volt, ugyanakkor a költségvetési ellenérvek felvetése mellett az előző ülészak alatt megjelent világnézeti, érzelmi törésvonalak a vitát az eddigieknél is hevesebbé tették, amely során az egyes felszólalások időnként személyeskedésig is fajultak.

Bauer Tamás (SZDSZ) felszólalásában utalt a három köztársaság kikiáltására, és arra, hogy az Országgyűlés épületét a köztársasági eszme szimbólumának tekinti. Úgy gondolja, hogy az Országházhoz kötődő események mind-mind valamilyen szakítást jelentettek. Szakítást jelentett többek között a Horthy-korral, és 1956-tal is. „[É]s szakítást jelentett '89 is. És '89-nek egyértelmű volt az az állásfoglalása, hogy 1989 '45-46-hoz, a második Magyar Köztársasághoz és nem '45-46 elé, a magyar királysághoz akar visszatérni”.¹¹³

Csapody Miklós (MDF) rávilágított a Szent Korona fontosságára: „Magyarország Szent Koronája nem egyszerűen a Szent Korona, hanem, (...) Magyarország Szent Koronája. Nem a királyok koronája, hanem Magyarországé!”¹¹⁴

Varga István (MDF) elmondta, hogy a vita lényege a megemlékezés a régmúltról, ami történelem volt, ami összeköti a magyarságot. „És ehhez az összekötő kapcsolathoz tartozik a magyar Szent Korona, amely nem múzeumi tárgy!”¹¹⁵

Pető Iván (SZDSZ) kifejtette, hogy elég sokan vannak olyanok az országban, akik azt mondják, hogy a Szent Korona a múltban jelentette a magyar állam egységét, a jelenben viszont nem.¹¹⁶

¹¹² Dávid Ibolya, uo. 413. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/107/n107_413.htm (2014. szeptember 16.)

¹¹³ Bauer Tamás, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1998-2002., 108. ülésnap (1999.12.13.), 41. felszólalás http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_041.htm (2014. szeptember 16.)

¹¹⁴ Csapody Miklós, uo. 49. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_049.htm (2014. szeptember 16.)

¹¹⁵ Varga István, uo. 101. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_101.htm (2014. szeptember 16.)

¹¹⁶ Pető Iván, uo. 57. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_057.htm (2014. szeptember 16.)

Balczó Zoltán a MIÉP frakciójának tagja elmondta, hogy a kompromisszumot keresni kell, annak ellenére is, hogy a törvényjavaslatot ellenző MSZP és SZDSZ nézetei abból a kádári eszmerendszerből való, ahol „a kereszténység vállalása volt nehéz” és a „nemzeti tudat ápolása volt háttérbe szorítva”. Balczó szerint azonban dicséretes, hogy a Kormány a kompromisszumra jutás érdekében a bírált szövegrészeket igyekszik feláldozni.¹¹⁷

Csurka István frakciótársával ellentétben megállapította, hibás az a kiindulás, hogy konszenzust kell keresni, hiszen ez a parlament is, mint minden parlament, kormánypártra és ellenzékre oszlik. Rávilágított arra, hogy ebben a kérdésben a kormány, az SZDSZ és az MSZP között soha nem lesz egyetértés. Felszólalásában közölte, hogy a vitában alapvető világnézeti kérdésekről és egész jövőnkéről van szó. Végezetül kijelentette: „nem a trónról van szó, hanem egy eszméről, amelynek valóban lehet olyan hivatása, hogy mindannyiunkat összekössön, egy egészen távoli jövőbe mutató cél érdekében.”¹¹⁸

Fazekas Sándor (FIDESZ) kultúrtörténeti momentumokkal próbált rávilágítani arra, hogy a Parlamentben folytatott vita már rég eldöntetett: „Azt a vitát, amely itt folyik, a magyarság már régen lefolytatta, akkor, amikor ragaszkodott ősei jelképéhez, és feltüntette, vállalta azt.”¹¹⁹

Dornbach Alajos (SZDSZ) utalt az 1956. utáni címerválasztásra, hogy akkoriban a magyarság a Kossuth-címer és a köztársaság mellett döntött, ahogy 1946-ban az akkori, kiscgazda többségű Országgyűlés is. Úgy gondolja, hogy egy köztársaságban a koronára, egy feudális jelképre esküt tenni, „amely a rendi társadalomnak a reminiscenciáit [emlékeit] őrzi, kétségtelen, hogy egyedülálló lesz a világon”.¹²⁰

Mécs Imre az (SZDSZ) álláspontja szerint el kellene választani a közjogi és az érzelmi viszonyokat és megközelítéseket és közjogi értelmet adni a Szent Koronának és a Szent Korona-tannak helytelen. Úgy gondolja, hogy a Szent Korona-tan a maga idejében sem volt igazán sikeres, ugyanakkor voltak rendkívül előremutató hatásai is, „de voltak más célra való kisajátítások is. Ez történelem, ezt oda kell tenni, mindenki ugyanúgy értékelheti.”¹²¹

A parlamenti vita zárására 1999. december 21-én került sor.

¹¹⁷ Balczó Zoltán, uo. 67. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_067.htm (2014. szeptember 16.)

¹¹⁸ Csurka István, uo. 133. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_133.htm (2014. szeptember 16.)

¹¹⁹ Fazekas Sándor, uo. 108. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_137.htm (2014. szeptember 16.)

¹²⁰ Dornbach Alajos, uo. 145. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_145.htm (2014. szeptember 16.)

¹²¹ Mécs Imre, uo. 181. felszólalás

http://www.parlament.hu/naplo98/108/n108_181.htm (2014. szeptember 16.)

Dávid Ibolya a szavazás előtt még elmondta: „*Legyen ez a törvényjavaslat annak jelképe is, hogy a történelem nagy fordulópontján - ülünk a patkó bármely oldalán - meg tudjuk találni azt a közös nevezőt, amely az előttünk álló újabb évezredben elvégzendő történelmi feladatokhoz nélkülözhetetlen.*”¹²²

A törvényjavaslatot az Országgyűlés 226 igen szavazattal, 65 nem szavazattal és 61 tartózkodás mellett fogadta el. A kormányzat a hosszú egyeztetés során számos megfogalmazást törölt a javaslatból.

Összefoglalva: a szavazás és a vita során kötött alkuk eredményeként kimaradtak az eredeti előterjesztésből többek között: a Hack Péter, Bauer Tamás, Pető Iván (SZDSZ), illetve Vastagh Pál, Wiener György (MSZP) és mások által szabaddemokrata és szocialista oldalról kifogásolt fordulatok: „*a Szent Korona ma is a magyar állam egységét jelképezi*”, „*a Szent Korona ma is a magyar állam egységét jelképezi*”, „*a Szent Korona bizonyítéka, hogy az ország minden polgára részese a közhatalomnak*”.¹²³ Az eredeti előterjesztésből többek között kimaradt a dolgozat 27. oldalán olvasható preambulum szövegrész is.

Az idézett felszólalásokból látható a kormányoldali és az ellenzéki álláspontok összeütközése, azonban itt is meg kell jegyezni, hogy az ellenzék sem képviselt egységes álláspontot. A magyar közjog múltjának megítélésében lényegében egyetértettek a pártok, hiszen azt mindenki elismerte, hogy az ezeréves államalapításról a Magyar Országgyűlésnek méltó módon kell megemlékeznie. Az ellenzéki képviselők többször érveltek úgy, hogy a kormány, a FIDESZ rá akarja kényszeríteni történelem szemléletét az országra. Ezzel azt is állítva, hogy helyes történelemszemlélet az övék, birtokolva a tudományos igazságokat is. Az akkori ellenzéki képviselők (MSZP, SZDSZ) jelentős része elfogadhatatlannak tartotta, hogy a Szent Koronát az Országgyűlés épületébe szállítsák át, elutasítva, hogy annak még ha csak szimbolikusan is, köze legyen a mai politikai hatalomgyakorláshoz. Vitatták a köztársasági elnök részvételét, szerepét a törvényjavaslat alapján felállítandó Szent Korona Testületben. Álláspontjuk alapján a törvényjavaslat, majd maga a törvény a Szent Koronát az alkotmányos jogrend részeként kezeli és ezért, illetve, mert az a köztársasági elnök hatáskörét is érinti, elfogadásához nem elég az országgyűlési egyszerű többség, hanem az összes képviselő kétharmadának beleegyezése szükséges.

¹²² Dávid Ibolya, Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1998-2002., 112. ülésnap (1999.12.21.), 219. felszólalás http://www.parlament.hu/naplo98/112/n112_219.htm (2014. szeptember 16.)

¹²³ T/1816. számú törvényjavaslat.

<http://www.parlament.hu/irom36/1816/1816.htm> (2014. szeptember 30.)

A történelmi szimbólumokat támadók sokszor azokat tudománytalanul és történelmietlenül, az 1920–1944 közötti időszak egyes jobboldali, vagy szélsőjobboldali mozgalmaihoz kötve magyarázzák. Az országgyűlési vita már nem csupán a szimbólumokról, így a Szent Koronával kapcsolatos érvekről és ellenérvekről szólt 1999-ben (és utána is), hanem az azokat megalapozó történelmi tapasztalatokról, az egyes nemzeti sorskérdéseket másként megítélő nézetekről. A két fél hagyományai közötti különbség megmaradt az elmúlt másfél évszázadban, ebből következően nemcsak a „koronatörvény” vitája kapcsán, hanem ezen álláspontok már a címer-vitában is megjelentek.¹²⁴

¹²⁴ Tóth Zoltán József: Szemelvények a Szent Korona-tan 20. századi történetéből. Az Eckhart-viták története. PhD értekezés, Miskolc, 2005. 166-197. p

V. A magyar nemzeti és állami jelképek jogi védelme

Ebben a fejezetben a szimbólumok jogi védelmének mibenlétét tekintem át. Az Alkotmányból nem következik közvetlenül a jelképek jogi védelme, azt inkább a jelképhasználati törvény biztosítja. Tekintélyüket és méltóságukat az állam büntetőjogi eszközökkel védi. Ennek értelmében, aki nagy nyilvánosság előtt a Magyar Köztársaság (Magyarország) himnuszát, zászlaját, címerét (vagy a Szent Koronát) sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el (vagy azokat más módon gyalázza), ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.¹²⁵ A bűncselekmény jogi tárgya a jelképeiben megjelenő állam. A tényállás alkotmányos vizsgálatát a 13/2000. (V.12) AB határozat végezte el, elfogadván annak alkotmányosságát, mivel a nemzeti jelképek egyrészt az állami szuverenitás külső megjelenési formái, másrészt a nemzethez való tartózkodás kinyilvánításának eszközei.¹²⁶ A nemzeti (állami) felségjelvények fokozott jogi védelmét több tényező indokolja. Egyrészt az, hogy az alaptörvényben meghatározott felségjelvények szorosan kapcsolódnak az alkotmányos demokrácia megteremtéséhez, másrészt pedig a felségjelvényekről, ill. a használatukról szóló törvény elfogadásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Továbbá az alkotmány XIV. fejezetében felsorolt nemzeti jelképek az ország külső és belső integritásának alkotmányos szimbólumai. Valamint figyelembe kell venni a demokratikus átmenet speciális történelmi körülményeit is, hiszen az előző rendszer kifejezetten igyekezett visszaszorítani a nemzeti jelképek használatát, így jelen helyzetben azok jogi védelme még inkább indokolt. Mindezeket figyelembe véve a nemzeti jelképek védelme alkotmányos korlátja lehet a véleménynyilvánítás szabadságának. (Ugyanakkor pl.: az Egyesült Államokban [Johnson vs. Texas ügy] és más országokban a zászlóégetés és az egyéb nemzeti jelképek meggyalázása a véleménynyilvánítás megengedett eszköze.¹²⁷) Miután a büntetőjogon kívül más alkalmas jogi eszköz nem áll rendelkezésre a jelképek védelme érdekében, így a büntetőjog rendszeréhez képest enyhe szankció kilátásba helyezése nem

¹²⁵ 269/A. § Nemzeti jelképek megsértése a korábbi Btk.-ban, 334. § a hatályos Btk.-ban. Az új Btk.-ban kisebb korrekciókat találunk az előző 269/A. §-ban leírt tényálláshoz képest: a jelképek köre kibővült a Szent Koronával, illetve a „más ilyen cselekményt követ el” fordulatot a „más módon gyalázza” szöveg váltja fel. (Ezeket az újdonságokat zárójelbe tettem az összehasonlíthatóság kedvéért.)

¹²⁶ Smuk Péter: A szuverenitás jelképei és alkotmányos védelmük.

http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_37_Smuk.pdf (2014. szeptember 30.)

¹²⁷ Az amerikai zászlóégetésre lásd pl.: Halmai Gábor: Hátramenetben az alapjogvédelem? In: Fundamentum 2000/3. 74-75. p

tekinthető aránytalan korlátozásnak.¹²⁸ Bizonyos vonatkozásaikban kívül vannak a vélemények alkotmányjogilag védendő pluralizmusán, azonban a nemzeti jelképeket illető negatív tartalmú vélemények, a jelképek történetére, értékére, közjogi jelentőségére vonatkozó tudományos nézetek, művészi kifejezések, illetőleg kritikák hangoztatása, esetleg megváltoztatásukat vagy eltörlésüket célzó javaslatok kifejezésre juttatása, értelemszerűen nem eshet büntetőjogi szankcionálás alá, hanem része a véleménynyilvánítás szabadságának.¹²⁹ A demokráciáknak csak egyik lényeges kritériuma a vélemények pluralizmusa. „*A demokráciákra jellemző az ország egységét megjelenítő intézmények és szimbólumok léte, amelyek – bár nem kritizálhatatlanok – bizonyos vonatkozásaikban kívül vannak a vélemények alkotmányjogilag védendő pluralizmusán.*”¹³⁰ Az Alkotmánybíróság korábbi határozataira támaszkodva¹³¹ megállapította, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága csak a bírálat, jellemzés, nézet és kritika szabadságát foglalja magában. A nemzeti jelképek megsértése esetén nem ilyen magatartásról van szó.

Zárszó, összegzés

Az állami jelképekkel egy adott entitás egyértelműen azonosítható és elhatárolható más államoktól. E jelképek megkülönböztető funkciójuk mellett identitást kifejező jelleggel is rendelkezhetnek. Az alkotmányban szabályozott szimbólumokat nemcsak állami jelképeknek, hanem nemzeti jelképeknek is tekinthetjük, hiszen kialakulásuk és használatuk szorosan kötődik az ország történelméhez, mélyen benne gyökerezik a nemzeti tudatban. Minden esetben összetartó erőt képez a közösség tagjai között.¹³² A nemzethez való tartozás kifejezésére a nemzeti közösség tagjai használhatják a címet és a zászlót, áll a magyar jelképek használatáról szóló törvényben. A nemzeti jelképek megsértése tárgyában hozott alkotmánybírósági határozat a következőképp ír ezek kapcsolatáról: „*A nemzet – mint közösség – fogalmának történelmi jelentősége van, időben és területileg viszonylagos. A nemzet a nemzetállammá alakulás történelmi folyamatában kapcsolódott szervesen az államhatalomhoz. A nemzeti szimbólumok ezt a történelmi folyamatot jelenítik meg, így váltak*

¹²⁸ Vö.: 13/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 61, 69.

¹²⁹ Vö.: 13/2000. (V.12.) AB határozat, ABH, 2000, 61, 70-71.

¹³⁰ 13/2000. (V.12.) AB határozat, ABH, 2000, 61, 69.

¹³¹ Pl.: a hivatalos személyek, közszerelőik szabad bírálatáról szóló 36/1994. (VI.24.) AB határozat, ABH 1994, 219, 231.

¹³² Gombóc Márta: Az állami szimbólumok változásai a kelet-közép-európai alkotmányokban. In: A jogállamiság 20 éve tanulmánykötet, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. 2009. 11. p

az államiság szimbólumává. A nemzeti jelképeknek a szuverenitás gondolatát őrző és fenntartó ereje volt az önálló állami lét elvesztése vagy korlátozása idején is. A nemzeti jelképeknek tehát kettős jelentéstartalmuk van: egyrészt az államiság, az állami szuverenitás külső megjelenítési formáinak tekinthetők, másrészt a nemzethez mint közösséghez való tartozás kinyilvánításának az eszközei is. E szimbólumokat a törvényben meghatározott feltételek mellett a közösség tagjai, természetes és jogi személyek is széles körben használhatják és használják, kifejezve ezzel a magyar nemzethez vagy a magyar államhoz – vagy mindkettőhöz – tartozással kapcsolatos meggyőződésüket.” Ezek a jelképek tehát egyrészt az állami szuverenitás és függetlenség jelképei, másrészt alkalmasak arra, hogy kifejezzék a nemzeti identitást. Azonban a nemzeti jelleg a rendszerváltás után alakult ki. Az 1949 és 1989 közötti időszakban az állami jelleg dominált, hiszen az 1949. évi XX. törvény egyetlen egy utalást sem tett a nemzeti jelzőre. A Magyar Népköztársaság Alkotmányának módosításáról szóló 1957. évi II. törvény 3. §-ának indokolása szintén kimondta: „A címernek összhangban kell lennie az állam politikai eszméivel, ki kell fejeznie az állam sajátosságait.” Még a koronás kiscímert az Alkotmányba iktató 1990. évi XLIV. törvény indokolása is az állami jelkép kifejezést használta, holott ez a fejezet a nemzeti jelképekről rendelkezik.¹³³ A kettős arculatot kifejezi még a jelképhasználatról szóló törvény általános indokolása is: „Az Alkotmány értelmében nemzeti jelképeink azonban kettős funkciót hordoznak, amelyeket az alaptörvény meg is határoz. Egyrészt a 76. §-ában a magyar államisághoz kötve ad pontos leírást a jelképekről. Másrészt a XIV. fejezet címében szereplő meghatározással jelzi, hogy e jelképek a nemzeti érzés, a nemzethez tartozás kinyilvánításának az eszközei is.”

Hazánk esetében valóságos közjogi paradoxonnak tűnhet, hogy a köztársasági államformát koronával ékesített címer szimbolizálja. Ezt a paradoxont az 1990. évi XLIV. törvény indokolása oldja fel oly módon, hogy a közjogi hagyományoknak megfelelően és a közvélemény többségének álláspontját tükrözően a koronás kiscímert teszi meg a magyar államiság szimbólumának. „E nagy jelentőségű alkotmányi szabályozási tárgykör és a mögötte meglévő – a törvény indokolásában is szereplő – történelmi konszenzus a fokozott jogi védelem alkotmányos igényét támasztja alá, amelynek révén az alkotmányozó hatalom ez által kívánta helyreállítani azt a rendet, amely szervesen illeszkedik szuverén államiságunk történelmi folyamatainak sorába.”

¹³³ Halász – Schweitzer 2008. 53-54. p

A Szent Koronának 2010-ig nem volt önálló funkciója az Alkotmányban. A Magyar Köztársaság címerének leírása szerint inkább heraldikai elemnek tekinthető, mintsem közjogi szereplőnek. Azonban a 2000. évi I. törvény parlamenti vitája azt engedi feltételezni, hogy mégis valamilyen közjogi jelentőséget tulajdoníthatunk neki, így volt ez az 1989-91-es címer-vita esetében is. Ez a körülmény nyilvánvalóan a Szent Koronának a magyar államiság történetében betöltött szerepével függ össze. Összefoglalóan azt mondhatjuk el, hogy a Szent Korona egyrészt egy heraldikai elem, másrészt a magyar állam folytonosságát és függetlenségét megtestesítő ereklje.¹³⁴ A „koronatörvények” alkotmánybírósági utóélete is volt. Több indítvány is kifogásolta azt, hogy a törvényt nem a jelképek esetében előírt kétharmados többséggel fogadták el.¹³⁵

A rendszerváltás éveiben tulajdonképpen nehézkesen alakult ki a Harmadik Köztársaság állami és nemzeti szimbolikája, gondoljunk csak a Nemzeti Kerekasztal, a Németh-kormány vagy az Antall-kormány törekvéseire. Olyannyira elhúzódott a vita, hogy szinte már félő volt, hogy marad a Kádár-féle címer. Ugyanazok az érvek, amelyek az 1989-90-es címer-vitában is megtalálhatóak voltak, visszatértek 10 évvel később a „koronatörvény” elfogadása kapcsán. Véleményem szerint ezen szempont alapján ez a polémia felfogható a címer-vita folytatásának is, ahol a történelmi tapasztalatoknak, nézeteknek is nagy szerepe volt. A vitázó felek is ugyanazok, mint korábban. Az egyik fél keresi az 1944 előtti egyes közjogi hagyományokkal és szimbólumokkal a folytonosságot, a másik éppúgy ellenzi azt.

A rendszerváltás időszakában lezajló alkotmányozási, illetve jogalkotási folyamatok tehát szükségszerűen érintették az állami szimbolika kérdéseit. A régi kommunista szimbólumok eltűntek az állami lobogóról és címerből. Ahogy a bemutatott viták alapján is megfigyelhető, a jelképek a nemzeti identitás kifejeződésén túlmenően, a legitimitás és a kontinuitás, azaz az állami és politikai folytonosság kérdéseit is érintették.

¹³⁴ Halász – Schweitzer 2010/1. 99-100. p

¹³⁵ Lásd: 26/2000. (VII. 6.) AB határozat, ABH, 2000, 164, 171.

Irodalomjegyzék

Albert Zoltán Máté: Parlamenti vita az államcímerről (1989-1990). In: Rendszerváltás 1989. (szerk.: M. Kiss Sándor). Antológia Kiadó, Lakitelek 2014. 175-194. p

Bertényi Iván (szerk): Magyarország címere. In: A magyar Szent Korona. Magyarország címere és zászlaja. Bp.: Kossuth, 1996. 183-212. p

Bertényi Iván: A magyar államcímer fogalmának kialakulása. In: Ivánfi (Jancsik) Ede: A Magyar Birodalom vagy Magyarország s részeinek címerei. Pest 1896. reprint kiadása, Bp.: Maecenas Könyvkiadó, 1989. 129-136. p

Bertényi Iván: Az ún. Kossuth-címer 1848/49-ben. In: Századok, 1999/2. 373-381. old.

Gombóc Márta: Az állami szimbólumok változásai a kelet-közép-európai alkotmányokban. In: A jogállamiság 20 éve tanulmánykötet, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. 2009. 10-20. p

Halász Iván - Schweitzer Gábor: A nemzeti és állami szimbólumok a magyar jogrendszerben. - In: Nemzetközi közlöny: közép-kelet-európai közigazgatási folyóirat, 2010. (4. évf.), 1. sz., 61-67. p

Halász Iván - Schweitzer Gábor: A nemzeti és állami szimbólumok helye a magyar alkotmányos rendszerben. - In: Állam és jogtudomány, 2008. (49. évf.), 1. sz., 33-70. p.

Halász Iván – Schweitzer Gábor: Szimbolika és közjog: Az állami és nemzeti jelképek a magyar alkotmányos rendszerben. Pozsony: Kalligram, 2010.

Halász Iván – Schweitzer Gábor: Szimbólumok és szimbolikus elemek a visegrádi országok alkotmányaiban. In: Prudentia Iuris Gentium Potestate: Ünnepi tanulmányok Lamm Vanda tiszteletére. Bp.: MTA Jogtudományi Intézet, 2010. 213-224. p

Halász Iván: A Cseh Köztársaság állami és nemzeti szimbólumai. In: Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban. Europa Institut Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2005. 49-62. p.

Halász Iván: Symbolic elements in the preambles to the constitutions of the Visegrad countries. - In: Acta juridica Hungarica, 2011. (52. évf.), 2. sz., 126-132. p

Halmai Gábor: Hátramenetben az alapjogvédelem? In: Fundamentum, 2000/3. 69-83. p

Horváth Zsolt: Magyarország állami és nemzeti szimbólumai. In: Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban. Europa Institut Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2005. 199-214. p

Kállay István: Nemzeti jelvényeink időszerűsége. In: Ivánfy (Jancsik) Ede: A Magyar Birodalom vagy Magyarország s részeinek címerei. Pest 1896. reprint kiadása, Bp.: Maecenas Könyvkiadó, 1989. 152-154. p

Kapa Mátyás: Bíróági Ítéletek a Szent Korona nevében? In: Téglási András – Kubovicsné Borbély Anett – Virányi András (szerk.): Történelmi tradíciók és az új alkotmány. Tanulmánykötet. Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága, Bp. 2011. 59-64. p

Knoll, Vilém: A cseh nemzeti jelképek, jogi szabályozásuk és védelmük. In: Nemzetközi közlöny: közép-kelet-európai közigazgatási folyóirat, 2010. (4. évf.), 1. sz., 42-50. p

Kovács István: Lengyelország állami és nemzeti szimbólumai. In: Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban. Europa Institut Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2005. 153-166. p

Kukliš, Peter - Kurilovská, Lucia - Janáč, Viliam: A nemzeti jelképekre vonatkozó szabályozás a Szlovák Köztársaságban. - In: Nemzetközi közlöny: közép-kelet-európai közigazgatási folyóirat, 2010. (4. évf.), 1. sz., 85-92. p

Kukorelli István: Nemzeti jelképek, állami felségjelvények. In: Kukorelli István: Tradíció és modernizáció a magyar alkotmányjogban. Századvég, Budapest, 2006. 23-26. p

Pandula Attila: A magyar nemzeti zászló múltjáról. In: Ivánfy (Jancsik) Ede: A Magyar Birodalom vagy Magyarország s részeinek címerei. Pest 1896. reprint kiadása, Bp.: Maecenas Könyvkiadó, 1989. 147-151. p

Pandula Attila: Vexillológia. In: A történelem segédtudományai (szerk.: Kállay István). ELTE-BTK, Bp. 1986. 230-234. p

Smuk Péter: A szuverenitás jelképei és alkotmányos védelmük. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_37_Smuk.pdf

Szarka László: A Szlovák Köztársaság állami és nemzeti szimbólumai. In: Állami és nemzeti szimbólumok az Európai Unióban. Europa Institut Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2005. 315-326. p

Székely György: A kettős kereszt útja Bizáncból a latin Európába. In: Ivánfy (Jancsik) Ede: A Magyar Birodalom vagy Magyarország s részeinek címerei. Pest 1896. reprint kiadása, Bp.: Maecenas Könyvkiadó, 1989. 107-128. p

Szente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái – a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben. In: Közjogi Szemle. 2011/3. 1-13. p

Szigeti Péter: Legitimációs viták Magyarországon (1990-1999) a köztársasági eszme és a Szent Korona-tan alkotmányosságáról. In: Köztársaság a modern kori történelem fényében (szerk.: Feitl István). Bp.: Napvilág Kiadó, 2007. 355-366. p

Tóth Zoltán József (szerk.): A magyar Szent Korona és a Szentkorona-tan az ezredfordulón. Bp.: Szt. István Társulat, 1999.

Tóth Zoltán József: A Szent Korona-tanról ma. Ma? In: Téglási András - Kubovicsné Borbély Anett - Virányi András (szerk.): Történelmi tradíciók és az új alkotmány. Tanulmánykötet. Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága, Bp. 2011. 162-169. p

Tóth Zoltán József: Az Eckhart-vita időszerűsége. In: Iustum aequum salutare, 2007. (3. évf.) 1. sz. 153-164. p

Tóth Zoltán József: Magyar közjogi hagyományok és nemzeti öntudat a 19. század végétől napjainkig. Adalékok a Szent Korona történetéhez. Szent István Társulat. 2008.

Tóth Zoltán József: Szemelvények a Szent Korona-tan 20. századi történetéből. Az Eckhart-viták története. PhD értekezés, Miskolc, 2005.

Trócsányi László – Badó Attila: Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban. Bp.: Complex Kiadó, 2005. Csehország: 219-244. p, Lengyelország: 523-561. p, Szlovákia: 1001-1038. p

Zétényi Zsolt: Magyarország Szent Koronája. In: A Szent Korona-eszme időszerűsége. Szerk.: Tóth Zoltán József. Bp.: Szent István Társulat, 2004. 476-520. p

Felhasznált jogszabályok

1848. évi XXI. törvénycikk - a nemzeti színről és ország czimeréről

1949. évi XX. törvény - Magyar Köztársaság Alkotmánya

Cseh Köztársaság Alkotmánya

Szlovák Köztársaság Alkotmánya

Lengyel Köztársaság Alkotmánya

Alkotmánymódosító törvények:

1957. évi II. törvény, 1989. évi XXXI. törvény, 1989. évi XL. törvény 1990. évi XLIV. törvény

1993. évi XVII. törvény - a büntető jogszabályok módosításáról

1995. évi LXXXIII. törvény - a Magyar Köztársaság nemzeti jelképeinek és a Magyar Köztársaságra utaló elnevezésnek a használatáról

2000. évi I. törvény - Szent István államalapításának emlékéről és a Szent Koronáról

Magyarország Alaptörvénye

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

36/1994. (VI.24.) ABH - a hivatalos személyek, közszereplők szabad bírálatáról

13/2000. (V. 12.) ABH - a nemzeti jelkép megsértéséről

26/2000. (VII. 6.) ABH- a „koronatörvényről”

119/1996. (XII. 21.) OGY határozat a Magyar Köztársaság alkotmányának szabályozási elveiről (melléklet)

<http://www.complex.hu/kzldat/o96h0119.htm/o96h0119.htm>

Parlamenti dokumentumok

Magyarország alkotmányának szabályozási elvei.

Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés Irományai, II. kötet, VI. kötet, X. kötet.

Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés Naplója. III. kötet, IV. kötet.

Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1990-1994., 11. ülésnap (1990.06.05.), 12. ülésnap (1990.06.11.), 15. ülésnap (1990.06.19.), 19. ülésnap (1990.07.03.) felszólalásai – www.parlament.hu

T/1816. számú törvényjavaslat a Szent István-i államalapítás emlékének megörökítéséről és a Szent Koronáról – <http://www.parlament.hu/irom36/1816/1816.htm>

Országgyűlési napló előző ciklusbeli adatai, 1998-2002., 107. ülésnap (1999.12.08.), 108. ülésnap (1999.12.13.), 112.. ülésnap (1999.12.21.) felszólalásai – www.parlament.hu

Képmelléklet

1. ábra - Magyarország állami címere

2. ábra - Magyarország állami zászlaja

3. ábra - A középcímer a társországok (Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Erdély, Bosznia és Fiume) címereivel (1915).

4. ábra - 1918-ban, 1946-ban és 1956-ban a Kossuth-címer (korona nélküli kiscímer) volt az állami jelkép.

5. ábra - 1919 végén a Horthy-féle Magyar Királyság címere a koronás kiscímer lett, két oldalt a címet tartó angyalokkal kiegészítve.

6. ábra - 1949-től a Rákosi-korszakban szovjet mintára új címet vezettek be.

7. ábra - 1957-ben ismét új címet vezettek be, a Kádár-féle címet.

8. ábra - A Lengyel Köztársaság állami címere

9. ábra - A Lengyel Köztársaság állami zászlaja

10. ábra - A Szlovák Köztársaság állami címere

11. ábra - A Szlovák Köztársaság állami zászlaja

12. ábra - A Cseh Köztársaság nagy állami címere

13. ábra - A Cseh Köztársaság zászlaja